NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVI. ÉVFOLYAM. 1895. NOVEMBER. IX. FÜZET.

VERES PÁLNÉ EMLÉKEZETE.

A hazai nőnevelés ügyének egyik kiválóan lelkes hívét és lankadatlan buzgalmú munkását kísérte a mult héten örök nyugalomra a barátoknak és tisztelőknek egész serege. A meggyászolt és megsiratott halott özv. Veres Pálné Beniczky Hermin úrnő, az országos «Nőképző-Egyesület» volt elnöke; s a mint e lap hasábjain a fenkölt lelkületű asszony emlékezetét kegyelettel veszszük körül, teszszük ezt nemcsak oly értelemben, hogy az ő nevével egy általa alapított és vezetett jónevű egyesület lesz mindenkor összekapcsolva, hanem azért is, mert kiváló munkássága és széleskörű tevékenysége a közügy, a hazai művelődés, s közelebbről a nőnevelés történetében maradandó nyomot hagyott hátra.

Veres Pálné működésének kezdete összeesik hazánkban az alkotmány helyreállításának idejével. Korán csatlakozott ő is azon kiváló egyéniségek csoportjához, kik belátták, hogy az új Magyarországnak nagy reformokon kell keresztülmennie; hogy a jobb, a boldogabb idők küszöbén fel kell használniok a kedvező körülményeket arra, hogy a mulasztottakat pótolják, hogy megvalósítsák azon magas eszméket, miket a multban hangoztatni is alig volt lehetséges. Nagy mozgalom és felbuzdulás indult meg csakhamar, úgy politikai, mint társadalmi téren. Az újításra váró intézmények közé sorakozott a hazai nőnevelés igen hátramaradott ügye is, mely lelkes felkarolót és munkást talált épen az érdekelt nőnem egyik kitűnő alakjában, *Veres Pálné* asszonyban.

Voltak már ugyan, kik hangoztatni kezdték hazánkban a leányoktatás és iskoláztatás hiányos voltát, s elítélték a talán kissé általánosabb, de a nemzeti szellem kívánalmainak teljességgel nem megfelelő házi neveltetést: de a mozgalmat mindazonáltal nem a

kormány indította meg, hanem Veresné, a lelkes honleány, ki úgy irásbeli, mint szóbeli felhívásaiban élénken rajzolta a leányok magasabb iskoláztatásának rendkívül fontos voltát, a nők műveltségének nagy befolyását a hazai társadalomra és felszólította ismerőseit, barátnőit, s általában a lelkes magyar nőket, hogy csatlakozzanak hozzá, szervezzenek egy oly egyesületet, mely hivatva legyen magasabb leánynevelde felállítására és fentartására.

A fáradozásokat méltó siker követte. Miután az 1868-ik év tavaszán «*Az országos Nőképző-Egyesület*» megalakult, s a választmány Veres Pálnét, a kezdeményezőt, elnöknek választotta, már 1869 őszén leányiskolát nyitott meg. Igen természetes, hogy ez az iskola eleinte csak egy-két osztályt foglalhatott magában, azonban az osztályok számát évről-évre gyarapítani lehetett, s az 1882-ik év saját, kétemeletes zöldfautczai palotájában találta az immár négy elemi, négy polgári és három felsőbb osztályból álló tanintézetet, igen czélszerű és egészen modern internátussal egybekötve.

Ezzel együtt ugyan növekedtek is Veresné gondjai. És valóban sokszor csodálat fogott el minket, kik legközelebbi szemlélői lehettünk az ő fáradozásainak, annak láttára, hogy a már öregkorú úrnő mint vezeti még mindig sajátkezüleg az egyleti ügyeket, mily hévvel elnököl a választmányi üléseken, az évi vizsgálatokon, mily szorgalommal látogatja sorra az iskola osztályait, és mily anyailag gondoskodik a növendékek neveléséről, czélszerű és gondos eltartásáról. Áldásos életének bizonyára kedves órái voltak azok, melyeket az egyesület ügyeivel foglalkozva töltött el.

A hogy az évek egyre múltak, az egyesület mindinkább több és több pártolóra talált. Anyagilag is fokozatosan kedvezőbb körülmények közé jutott. Az intézet nagyon látogatottá lett, s a növendékek száma a 80-as évek végén már meghaladta a 300-at. Felemlíthető még, hogy az egyesületet három ízben érte a kitűntetés, hogy a királyné Ő Felsége látogatásával szerencséltette az intézetet, mely alkalmakkor mindig Veresné, a már hajlottkorú úrnő vezetgette a magas vendéget, ki mindannyiszor a legnagyobb megelégedését fejezte ki az elnöknek, s a választmányi tagoknak. Ennyi

siker, s a legfelsőbb elismerés is leginkább Veresné fáradozásainak volt eredménye. S az utóbbi valóban sokoldalú tevékenységet fejtett ki. A mellett, hogy sohasem helyettesíttette magát az ügyek végzésénél, ő maga járt elől akkor is, ha valaminek rendezéséről volt szó, az egylet javára. Nem kímélt semmi fáradságot; a legaprólékosabb dolgok elintézését is magára vállalta.

Igaz, hogy Veresné rendkívüli tehetségeinek felhasználását, érvényesülését, annyiban elősegítette a szerencse, hogy elnöki tisztjének gondjait kezdettől fogva olyan hozzá hasonló ügybuzgó és lelkes úrnővel oszthatta meg, mint a milyen gróf Teleki Sándorné, az egyesület alelnöke. Egyetlen gyermeke: Szilárda, Rudnay Józsefné, szintén támogatója volt mindig édes anyja magas törekvéseinek. A legnagyobb felelősség mindamellett a Veresné vállain nyúgodott. De ő neki a gond soha sem volt teher. Igazi kedvvel, férfias erélylyel és lelkesen tette azt, a mit tett. Hogy is ne végezte volna szívesen az egyleti ügyeket, mikor azt tapasztalta, hogy munkásságát siker koronázza, és hogy azon magasztos eszmék melyeket még fiatal leány korában költőknek, kiválólag az akkor annyira népszerű Zschockenak és egyes pedagogusok műveinek olvasása közben magáévá tett, immár oly széles körben éreztetik hatásukat?! S ez egyúttal buzdításúl is szolgált neki. Kettőzött gonddal őrködni az iskolának és internátusnak vezetése felett mindig szívén feküdt; mert hiszen nevelőintézet fentartásában összpontosult kedvelt intézményének czélja.

Veresné előtt pedig az volt mindig a legfontosabb, hogy az egyesület első sorban *nemzeti ügynek* tegyen szolgálatot. Művelt, általánosan képzett nőkké nevelni a serdülő leánynemzedéket, a leendő anyákat: mindez magasztos feladat. De hasznos ismeretek nyújtása mellett első sorban a nevelés erkölcsi feladatát tartani szem előtt, és a gyermekek szívébe oltani a legszentebb érzelmek csíráit, a vallásosságot, s különösen a hazaszeretetet: ez már nem csupán társadalmi, de nemzeti czélnak is szolgál, és ily felfogása csakis ideálisan gondolkozó embernek lehet. Veresnében meg is volt nagy mértékben az ideálizmus. Például a tudományokat illetőleg, mindig jobban vonzódott a női kedélynek inkább megfelelő

humánus tudományok, mint a reáliák tanulmányozásához, habár el kell ismernünk, hogy általános és széleskörű ismeretekkel rendelkezett. Gondoskodott is róla, hogy kiváló tanerőkre legyen bízva kedvencz tárgyainak, mint a történelemnek, irodalomnak, æsthetikának, s a neveléstudományoknak tanítása. Ez utóbbiakra különös súlyt fektetett, abból indulva ki, hogy a neveléstan a nőknek, az anyáknak munkakörébe vág. Mint ennek alapját, kiegészítőjét, kiválóan kedvelte a lélektant és buzgón ajánlta minden nőnek, hogy foglalkozzék, ne csupán az iskolában, hanem később is, a lélektan tanulmányozásával; olvasson egyes e szakbavágó munkákat, mert ez által nemcsak nemes szellemi élvezetet szerezhet magának, hanem nagy hasznát is láthatja gyermekeinek czéltudatos, s a gyermeki lélekhez alkalmazkodó nevelése közben.

Élete végső éveiben elhatározta Veresné, hogy széleskörű lélektani ismereteit egy könyvbe foglalja össze, tanulságos olvasmányul felnőttek számára. Az elmúlt nyár elején meg is jelent «Tapasztalati Lélektan» czímen a munka, mely nemcsak tudományos ismereteinek marad bizonysága, hanem egyúttal fáradhatatlan szellemi munkásságának is. Már nagy beteg volt az elmult télen Veresné, mikor egy ízben lakásán felkerestem és épen munkájába elmerülve találtam; lelkesen magyarázgatta nekem, hogy kilencz lélektani munka és a saját élettapasztalatai útján állítja össze könyvét, melynek bevégezhetése oly nagyon szívén feküdt, hogy Istenétől csupán annyi időt kért még az életben, hogy ezt megtehesse. Teljesedett is óhajtása. Megadta neki az Isten azt, hogy, habár testi ereje folyton hanyatlott is, szellemének élénksége mindvégig megmaradt. — Tudta, hogy kevés van neki hátra az életből, de nyúgodt lelkiismerettel és bölcs megadással tekintett a halál elé. Látta, hogy kedves egyesületének ügyei, a mik iránt még élte utolsó hónapjaiban is érdeklődött, gondos kezekbe vannak letéve. Maga körül látta boldog családját, mely odaadással ápolta hosszas betegeskedése alatt, s a melynek minden egyes tagjához a legmélyebb szeretet fűzte.

Mert Veresné, a közügyekben is szerepetvivő nő, kiváló anya és nagyanya volt, a ki élete legfőbb feladatául tekintette azt, hogy

övéinek javát és boldogságát mindenkor előmozdítsa és értök, ha kell, áldozatokat is hozzon. És, a mint ez rendesen együtt jár, egyúttal felemlíthetjük róla, hogy igen jó gazdasszonynak is ismerte mindenki. Volt alkalmam többször vanyarczi otthonában láthatnom, hol a legapróbb dologra is kiterjedt figyelme; és maga nézett utána, kulcsos kosarával a karján, nemcsak a házban, de a gazdaságban folyó munkáknak is.

Nyolczvan évi fáradságos, munkás élet után, a mult hó 28-án elköltözött körünkből Veres Pálné, a forrón szeretett családanya, egyesületünk tevékeny, mindenki által tisztelt elnöke, az a művelt, fenkölt gondolkozású és kiválóan hazafias érzelmű nő. De vigasztalhatják magukat hozzátartozói, és mi is, kik közel állottunk hozzá, azzal, hogy maradandó emléket és tettekre buzdító példát hagyott hátra maga után. Élete, melyben mindig megérdemelt szeretet, ragaszkodás és őszinte tisztelet környezte, nemcsak családja tagjai között és az országos Nőképző-Egyesület történetében fog emlékezetes maradni, de az ő lelkes fáradozásait a közjóért, közelebbről a nőnevelés ügyéért, nem felejtheti el a hazai művelt társadalom, s közelebbről a nőnevelés munkásainak köre sem,

A Nőképző-Egyesület palotájának díszterme életnagyságú és művészi kezektől festett arczképét már régóta őrzi; és nemsokára ugyanott márványtábla aranybetűkkel fogja megörökíteni e nagy asszonynak a magyar nőnevelés körül szerzett elévülhetetlen érdemeit.

De Veres Pálné, a magyar nők ezen kiváló alakja, hasonlóan oly sok jeles egyéniséghez, nem is halt meg szellemi értelemben. Alkotásaiban újra meg újra megtestesülve látjuk őt. Ma már ugyan *lerázta* magáról a *mi benne földi*, de alakja *egy éltető eszmévé finomul, mely fenmarad*, és örökségképen száll nemzedékről nemzedékre.

Budapest. *Csiky Kálmánné.*

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM 1896. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSE.

Szokásunkhoz híven ez évben is megismertetjük olvasóinkkal a vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetését, főleg e költségvetésnek a népoktatásügyről s a nőnevelésről szóló részét.

Mindenekelőtt megemlítjük, hogy a költségvetés már külső berendezésében is lényeges alaki változtatásokon ment keresztül, melyek a könnyebb áttekintést s a különböző költségvetési tételek között a gyorsabb eligazodást biztosítják. A költségvetés, főleg a népoktatásra vonatkozó címeknél, részletezőbb az eddigieknél. Igen helyes intézkedés, hogy a népnevelést a miniszter úr három külön címre osztatta, és pedig a népiskolák, a polgári iskolák és a népoktatási intézetek közös szükséglete címére, s hogy az eddig szokásos átalányösszegek helyett úgy a népiskoláknál, mint a polgári iskoláknál részletesen felsoroltatta az alkalmazott tanítók számát s kimutatta illetményeiket. A költségvetés ezen része immár csakugyan képet nyujt arról a szerepről, melyet az állam mint iskolafentartó a népoktatás terén visz, — különösen azáltal, hogy a költségvetés indokolásában az állami népiskolák, kisdedóvodák és menedékházak a tanerők számával, személyi és dologi kiadásaikkal névszerint ki vannak mutatva. Ily összeállításnak eddigelé teljesen hijával voltunk.

Még egy alaki változást találunk a költségvetés indokolásában: stilusa egyöntetűbb, s arra vall, hogy a különböző referensek által szolgáltatott anyagot egy gondos kéz szerves egésszé dolgozta fel.

Az 1896-ik évi költségvetés az 1895-ik évihez képest összesen 1.289,715 frtnyi kiadási többletet, s 492,057 frt kevesebb bevételt tüntet fel, úgy hogy a tiszta többlet 1.781,772 frt. Ekkora többletnek előirányzatba vételét a közoktatásügyi tárczánál eddigelé még egy miniszterünk se tudott elérni, s ezért nagy elismerés illeti meg dr. *Wlassics Gyula* minisztert.

De különösen a népoktatás munkásaira nézve örvendetes az a kép, melyet az 1896-ik évi költségvetés nyujt. Ugyanis *a rendes kiadásoknál mutatkozó 1.348,006 frtnyi többletnek több mint fele, és pedig 738,776 frt a népnevelésre esik.* Ez a nagy többlet az 1895-ik évre népnevelésre megszavazott 3.625,681 frtnyi összeget 20·3%-ával, tehát több mint ötödrészével emeli (3.625,681 frtra). Ekkora nagy emelkedés a népoktatási kiadásoknál eddigelé páratlanul áll s arról tanuskodik, hogy dr. *Wlassics Gyula* nemcsak felismerte a népoktatásügy terén a hiányokat s orvoslásuk szükségességét, hanem hogy megvan benne az akarat és erő is, hogy az orvoslást tényleg végrehajtsa.

A népnevelés egyes czímeiről szólva, első sorban megemlítjük, hogy a *tanfelügyelőségekre* 263,344 frt van előirányozva, 17,519 frttal több, mint 1895-re. A kir. tanfelügyelők létszáma egygyel, a segédtanfelügyelőké négygyel, a tollnokoké 15-tel szaporodik. A tanfelügyelői személyzetnek eme szaporítását azon sok teendő teszi szükségessé, a melyekkel az új népoktatási törvények (a kisdedóvásról, a tanítói nyugdíjtörvény s a tanítók fizetésének rendezéséről szóló törvény) végrehajtása a tanfelügyelőségeket terheli. A miniszter úr kijelentése szerint a személyszaporitás mellőzhetetlen azért is, mert «bár a tanfelügyelők legfontosabb feladatának teljesitésében könnyíteni kiván azáltal, hogy az iskolalátogatói intézményt a legszélesebb alapon kifejleszti, mégis azt akarja, hogy első sorban a kir. tanfelügyelőségek személyzete legyen képes az iskolák közvetlen megismerésére, azok meglátogatására; ez pedig fokozódott munkaterhük mellett csak személyzetszaporitással érhető el».

A miniszter úr ezen szavaiban foglalt kijelentést örömmel üdvözöljük. Valóban népoktatásügyünknek legégetőbb sebére teszi

kezét, midőn a népiskoláknak az arra hivatott tanfelügyelők által való közvetlen megismerését s meglátogatását sürgeti. Az iskolalátogatói intézménynek a népiskola eddigelé vajmi kevés hasznát látta. A legtöbb iskolalátogató egyáltalában édes-keveset törődik az iskoláival, s ha törődik is, eredménye ama látogatásainak alig van, mivel a legtöbben nem szakemberek s a tanítás és nevelés kérdéseihez illetékesen nem szólhatnak. Az iskola-felügyeletre a népiskolai oktatásban járatos, pædagogiailag alaposan képzett s e téren szélesebb látókörrel rendelkező szakemberek szükségesek; csakis az ilyenek iskola-látogatásától lehet érdemleges hasznot és eredményt várni, a mennyiben csak ily férfiak képesek a tapaszaltakból maguknak helyes itéletet alkotni a tanító működéséről, csak ily férfiak képesek a rejtett hibákat kideríteni s a tanítókat utasításokkal ellátni.

Ezért ismételve örömmel üdvözöljük a miniszter urat ez irányú törekvésében s csupán azon szerény óhajtásunknak adunk kifejezést, hogy tollnokokká — mert hiszen ezek sorából válnak ki majd a segéd- és később tanfelügyelők — oly férfiak hivassanak meg, a kik a fentebb vázolt követelmények teljesítéséhez szükséges tulajdonságokkal rendelkeznek. E szempontból elérkezettnek tartom az idejét annak, hogy a tanfelügyelőségi személyzet létszámába való felvétel s ezen létszám keretében a magasabb állásokra való felemelkedés különleges qualifikáczióhoz, különleges vizsgálatokhoz köttessék. Előbb-utóbb szakítani kell a mai gyakorlattal; meg kell kívánni, hogy a tollnoki állásra aspiráló tanító, a segédtanfelügyelői állásra pályázó tollnok stb. arra-valóságáról rendes vizsgálatok útján tegyen tanubizonyságot, s hogy ily állásokra csak olyanok neveztessenek ki, a kik gyakorlat és önképzés által a szükséges képzettséget megszerezvén, a szervezendő vizsgálatok sikeres letevése által megadták a szükséges garancziákat. Ily intézkedés nem csupán a tanfelügyelőségi személyzet szinvonalának emelésére, hanem az egész tanítóságéra üdvös hatást fog gyakorolni, mivel arra való törekvő elemeinek impulzust fog adni az önképzésre s további qualifikáczió megszerzésére.

Ily intézkedésre szükség van a személyzetnek már jelenlegi

létszáma mellett; de még nagyobb szükség lesz arra a jövőben, mivel a miniszter úr kijelentése szerint «az 1896-ra tervezett létszámemeléssel a személyzet szaporítását befejezettnek tekinteni nem lehet, mert tapasztalta, hogy a tanfelügyelőségek csak úgy lesznek képesek feladatuknak minden irányban megfelelni, ha a tanfelügyelők mellett lehetőleg minden tankerületben segédtanfelügyelő és tollnok, esetleg — a tankerület nagyságához s az iskolák nagyobb számához képest — több segédtanfelügyelő és tollnok alkalmaztatik. Az ily szaporítás azonban csak fokozatosan több év alatt lesz végrehajtandó».

A tanfelügyelők intenzivebb iskolalátogatásának lehetővé tétele végett a miniszter úr az utazási átalányokat is emelte, azonban mindössze csak 1,660 frttal. Ez egy csepp a tengerbe. Mintegy 30 tanfelügyelő uti átalányát lehet belőle 50—60 frttal emelni s jut egyre-egyre 300—400 frt átalány. Ezen összeg 60—80 napig tartó iskolalátogatásra, erre is csak kedvező viszonyok mellett futja. Talán elegendő arra, hogy a tanfelügyelő évenként egyszer végig szaladjon az iskoláin, minden tanítónál egy félórácskát időzve; — de nem elegendő arra, hogy évenként legalább egyszer, de lehetőleg többször is, minden tanítónak tanítását az összes tantárgyakból alaposan figyelje meg, megjegyzéseit tegye meg, a helyszinén eligazítandókat igazítsa el stb. E részben még többet vár a népoktatásügy a miniszter úr jóakaratától és erélyétől, mert hiába való a létszám szaporítása, ha meg nem adatnak az eszközök az iskolák gyakoribb s hosszabb ideig tartó meglátogatására.

A tollnokok számának felemelése kapcsolatban van a szolgálattételre a tanfelügyelőségekhez berendelt tanítók intézményének megszüntetésével. Ezen intézményről megjegyzi a miniszter úr hogy a czélnak teljesen meg nem felelt s a tanfelügyelőségek szervezetébe beilleszthető nem volt. Gondja lesz különben arra, hogy a tanfelűgyelőségekhez berendelt jobb képességű tanítók tollnokokká kineveztessenek.

Az *elemi népiskolák* czíménél 1.812,966 frt kiadás (376,966 frttal több) s 72,245 frt bevétel (15,550 frttal több van előirányozva. A tényleges 361,416 frtnyi kiadási többlet négy körülményből ered.

Először márjelenleg a tényleg szervezett áll. elemi népisk. (1497 tanítóval) 841,966 frtnyi kiadást okoznak s 181,960 frttal meghaladják az 1895-re megszavazott hitelt, mely többletet tehát 1896-ra biztosítani kellett. Másodszor az ezredévas ünnepély alkalmából az országgyűlés tudtával és hozzájárulásával 400 új állami elemi népiskola szervezendő, a melynek fele 200, egy-egy tanítóval ellátva 1895. évi szeptember hóban és ismét 200, két-két tanítóval ellátva, 1896. évi szeptember hóban megnyitandó. Ezen millenáris iskolák fentartási költsége a következőleg állapíttatott meg: egy-egy tanítós áll. iskolánál a tanító fizetése 400 frt, lakpénze 100 frt, berendezési költségek 150 frt, hitoktatás és egyéb szükséglet 100 frt, összesen 750 frt. A két tanítós iskolánál ez a költség a második tanító 400 frt fizetésével (bennlakván nem kap lakpénzt) s 50 frt több berendezési költséggel szaporodik 1200 frtra. Tehát az 1895/6. tanévben megnyitandó 200 iskola fentartására 150,000 frt, ezeknek bérhelyiségeire à 130 frt: 26,000 frt, az 1896/7-ben megnyitandó iskolák 240,000 frtnyi fentartási költségéből s ezek közül 160-nak 57,000 frt helységbéréből a szeptember—deczember havi egyharmad rész van az előirányzatba felvéve.

Harmadszor a már fennálló áll. népiskolák továbbfejlesztésére (új tanítói állások szervezésére stb.) 50,000 frt van előirányozva.

Végül negyedszer a miniszter úr, tekintettel arra, hogy az állami tanítók hivatali elődjeihez ismételve fordultak fizetésük rendezése és felemelése érdekében, s hogy ebből kifolyólag a tárgyalások felvétettek: addig is, míg e kérdés véglegesen lebonyolíttatik, 8000 frtot vett fel oly czélból, *hogy az állami tanítóknak némely helyen valóban türhetetlen helyzetükön némileg segíthessen.*

Az elemi népiskolák czíménél mutatkozó ezen hatalmas emelkedést a költségvetés fénypontjának tekintem, mely imponáló módon mutatja be dr. *Wlassics Gyula* miniszter úr egyéniségét és akaraterejét. Imponáló az a bátor őszintesége, a melylyel kimondja, hogy a tényleg fennálló áll, elemi népiskolák szükséglete 181.966 forinttal haladja meg az 1895-re megszavazott hitelt. Tudvalevő dolog, hogy ez a hiány nem mai keletű; megvan ez nagy részben

már évek óta, és sok fejtörést okozott már a miniszterium ezelőtt II., most VI. ügyosztályának, sok zavart okozott az adminisztráczió rendes menetében. *Wlassics* miniszter úr erélyes elhatározása kellett ahhoz, hogy véget vessen ezen állapotnak s beilleszsze a budgetbe a tényleges szükségletet.

Második nagy tette a már elődjei által tervezett 400 millenáris iskolának felállítása. Mérhetetlen az a szellemi haszon, a mely ebből nemcsak közoktatásügyünkre, hanem nemzeti ügyünkre is háramlik, mert ama 400 iskola mindannyi melegágy, s melyben a hazafias érzület, a magyar nyelv tudása gyorsabban érlelődik, biztosabban meggyökeresedik.

Végül nemes és méltányos gondolkozását mutatja a miniszter úrnak az a kijelentése, hogy a tanítók helyzete javításra szorul, s hogy ott, a hol a helyzet türhetetlen, már most kiván javítani. Ez tökéletesen megfelel a tényeknek. Az állami tanítók helyzete sok helyen tarthatatlan. Teszem Vajda-Hunyadon, a hol a vasgyári munkás többet keres, mint a tanító, s a sok munkás összesereglése folytán méregdrága minden élelmi czikk, hogy éljen meg a tanító családjával együtt 400 frtból! Sokfelé ilyen a helyzet. A szegény tanító emésztő mellékkeresettel igyekszik megszerezni a hiányt; a legjobb erők felemésztik magukat a túlfeszített munkában; az iskolai munka is szenved az alatt, hogy elvonatik tőle a tanító erejének java része. Valóban nagy hálára van lekötelezve az áll. elemi iskolai tanítók testülete *Wlassics* miniszter urnak, hogy ezt az égető kérdésüket napirendre tüzte s a megoldáshoz közelebb hozta.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Szuppán Vilmos.*

PATRONAGE.

(Munkásleányok számára.)

Az emberbaráti intézetek félesége ismét szaporodott egygyel, mely a hasonló czélú franczia intézetek mintájára nem régen alakult Bécsben, s mióta alapszabályai szentesítést nyertek, áldásos hatást gyakorol Bécs városában.

A dolog úgy történt. Az intézmény életbeléptetése előtt egy lelkes franczia tanítónő — *Noël* a neve — azon gondolkozott, hogyan lehetne az úton-útfélen kinálkozó társadalmi veszedelmektől megóvni azokat a fiatal leányokat, a kik a népiskolában befejezik képzésöket, s önerejükre szorúlva, gyárakban s egyebütt alkalmazásban vannak. Megesett ezek sorsán a szíve s vasárnap d. u. vagy húszat lakásába meghívott s ott őket hasznos mulatsággal foglalkoztatta, természetesen díj nélkül, önzetlenül.

Eljárt annak a híre, hogy ezeknek a serdülő leányoknak finomodik az ízlése a művelt tanítónő hatása által: már nem abban lelik boldogságukat, hogy a vasárnap délutánt kávéházban, korcsmában, esetleg erkölcsöt rontó társaságban eltöltsék. Szűk lett a tanítónő szobája s Bécs város hatósága megértvén a tanítónő intenczióját, a serdülő leányok kérelmét, a szülők háláját: készséggel nyitotta meg községi iskoláinak termeit. Hasonlóképen cselekedtek egyes nőegyesületek s női kolostorok, úgy hogy ma már nemcsak anyaintézet van, hanem a város III., IV., V., VI., X. és XIII. kerületében fiókintézetek is vannak, a melyeket 400-nál több munkásnő keres fel.

Az intézmény czíme *patronage*, a benne működő hölgyeket *patronesse*-eknek nevezik. Jelenleg 63 hölgy működik a patronage-okban, a kiknek felerésze tanítónő, a többi a születési, anyagi

s szellemi előkelőségből való. A patronage védnöke Annunciata főherczegnő, elnöke Zichy-Metternich grófnő.

Patronesse lehet minden nő, a ki évenkint 20 koronával támogatja az intézményt, avagy vasárnap délután díjtalanul működik valamely patronage-ban.

A munkásleányokkal ekképen foglalkoznak. Délután 3 óra tájban egybegyűl a patronage s a tisztelendő valamely aktuális témáról elmélkedik, utána van áldás a kápolnában. (A patronage-ok róm. kath. jelleggel birnak.) Ezután külön-külön termekben folyik a tanítás, de nem iskolai szigorusággal, hanem szabadon, a gyakorlati életnek megfelelően. Egy-egy patronesse egy-egy tantárgyat vállal magára. Ki foltozni, ki szabni-varrni, ki énekelni, ki helyesen írni, ki fogalmazni, ki számolni, ki írni-olvasni tanít. Akárhány 16—17 éves leány nem tud írni-olvasni. Az összes női kézimunkák elsajátítására nagy gondot fordítanak, mert egyúttal czél, hogy a leendő gazdasszonyokban s feleségekben ápolják és neveljék a rendszeretet, tisztaság s takarékosság érzetét. Az u. n. *ismétlő oktatásnak* tág tere nyílik itt, s főképen arra tanítják a leányokat, a mire az ő társadalmi körükben szükség van, a mi kinek-kinek kell kenyérkereső pályáján. A csoporttanítás annyira nem sablonos, hogy a leányok maguk jelentik be a patronesse-nek, hogy melyik ismeretből mit óhajtanak elsajátítani.

Czaka Anna nevü bécsi zongoratanítónő — a ki az egyik patronage élén áll (Vorsteherin) — szolgált nekem ez adatokkal, a ki a megtestesült lelkesedés lévén, él-hal az ő patronage-jáért. Ő a patronage-ban énekgyakorlással foglalkozik, s csudálkozva említette, mennyi zenei tehetséget fedezett már fel a leányokban, a kikre kimüvelés végett felhívta a patronage figyelmét. A szellemiekben különös tehetséggel biró s árva leányokat kiképezteti a patronage tanítónőkké, munkásnőkké; a kézimunkában, háztartásban és üzleti foglalkozásban jártasoknak ingyen közvetít állásokat kereskedésben, irodában; esetleg segíti ruhával, pénzzel. Az üzlettulajdonosok bizalommal fogadják szolgálatukba a patronage ajánlotta leányokat, mert a gazda nemcsak munkaerőt nyer a leányban, hanem garanciát is a jó erkölcs tekintetében.

Mihelyt a patronage az anyagiakban erősebben ver gyökeret, az a czélja, hogy házat emel, a hol a családi körön kivül élő munkásnőknek hajlékot biztosít csekély díjért, természetesen bennlakó tanítónők felügyelete alatt.

Öt óra tájban uzsonnát kapnak a leányok: kávét, téát, csokoládét, sajtot, gyümölcsöt, a milyen az évszak. Az uzsonnát rendesen egy-egy jómódú patronesse adja, s meghatottan hallottam arról a tényről is, hogy egyes iparosok, kereskedők havonként egy-egy ingyen uzsonnával kedveskednek a patronage-nak.

Uzsonna után szabad a vásár. Mulatoznak, énekelnek, cziteráznak, szavalnak, dramatizálnak, tánczolnak a leányok, nyáron kertben, udvaron; télen a teremben. Úznek társas játékot, tereferélnek egymással s felhasználják a patronage könyvtárát. A tanítónők ekkor is felügyelnek, esetleg az üdülő foglalkozásoknak irányt szabnak. Télen haza mennek a leányok 1/27 órakor, nyáron később.

A mi székesfővárosunkban is vannak munkásleányok s sokkal nagyobb számban, semhogy azok sorsa iránt a magyar társadalom közömbös legyen.

Nem múlik el nap, hogy ne találkozzam egy-egy volt növendékemmel, a ki a népiskola 6 osztályának befejezése után kiszakad az iskolából, hogy mint mesterséget üző megkeresse kenyerét. Aggodalommal tapasztalom, hogy az élet változatos körülményeiben sok esetben a szülő nem képes befolyni, hogy a felserdült el ne csúszszék a sikamlós pályán, hogy ne ingadozzék alatta az erkölcs alapköve. Hát a kegyelemkenyeren élő árvák sorsáról szóljak-e ?!

A magyar társadalom, a mely már annyiszor ért czélt ott, a hol a törvény illetéktelen, a hol a hatóság nem mindenható, a munkásleányok nevelve-tanítását is vehetné programmba, s hiszem, hogy akadna elég jószívű uri hölgy, önzetlen tanítónő, nemesen gondolkozó emberbarát, a ki tehetsége szerint segítené az erkölcsöket megszilárdítani, a serdülőket helyes módon szórakoztatni.

Ismételve említem fel, hogy a patronage-t tanítónő kezdeményezte s a tanítónők fejlesztik tovább. Tudni kell azonban, hogy

Bécsben nagy a tanítónő *tekintélye* nemcsak a működése hivatalos helyén, hanem akkor is, midőn a tanítónő s a szülő a biró előtt mint ellenfelek állanak. A hatóság — ha csak teheti — mindig oly magyarázattal indokolja a törvény előtt a tanítónő eljárását, hogy a birói itélet a tanítónő javára szól. A tanítónő tekintélye Bécsben oly szilárd, hogy szerencséjének vallja a szülő, ha a tanítónőt lakásán fogadhatja. Több bécsi családdal ismerkedtem meg e nyáron, de mihelyt bemutatkoztam, ámultam-bámultam a megkülönböztetett bánásmódon. Hasonlót tapasztaltam a közintézetek vezetőinél is, s mihelyt bemutatkoztam, feltárultak előttem a látni óhajtott szentélyek.

Ha már a bécsi kollegák azt kivánták, hogy forduljon vissza a Duna s vigye el nekik a mi szabadságunkat, függetlenségünket: én viszont óhajtom, hozzon a Duna nekünk a művelt nyugatról több lelkesedést, több tekintélyt, mert valószínű, hogy a bécsi tanítónők lelkesedése oka annak is, hogy az iskolaszékben helylyel birnak, s hogy kijelentéseiknek súlya van felfelé és lefelé; viszont elismert tekintélyük adja meg nekik az erőt, hogy a társadalom javára az iskolán kivül is sikerrel befolyjanak a közügyekbe.

Az említett «patronage» kiegyenlíteni látszik a főherczegnő, grófnő s a Vorsteherin közt lévő társadalmi osztálykülönbséget; a saját szememmel olvasta levelek meggyőztek engem arról a barátságos tiszteletről, melyet a kegyelmes asszony az egyszerű tanítónő iránt tanusít a patronage érdekein kivül is.

Budapest. *Komáry Erzsébet.*

A NÉMET TANÍTÓNŐK OTTHONA PÁRISBAN.

Páris északnyugoti részén, nem messze a körfalaktól, fekszik a Batignolles néven ismert negyed, a petite bourgoisie, u. m. a kis iparosok, kereskedők, hivatalnokok lakóhelye. Kisebb tőkepénzesek is itt vesznek házat az olcsóság kedvéért, sőt nem egy ismert nevű tudós választotta a Batignollest tartózkodási helyéül úgy a régibb, mint a mostani időkben, miért is némelyek a tudósok negyedének nevezik. (Bædeker.) Szóval, a Batignolles igen tisztességes negyed. Nincsenek itt sem dúsgazdag emberek, sem földhöz ragadt szegények, mindenkinek kifutja takarékosan. Takarékosan! ez a jelszó a Batignollesban.

Páris híres sétahelyeiből a Batignollesnak is kijut, és ez a square des Batignolles (14,300 □-m.). Díszes rács környezi és kis patak hasítja hosszában, a patak partjain zöld rétek, facsoportozatok vannak, akárcsak falun. Az utakon mindenütt magukkal hozott összehajtható székeken üldögél a közönség. (Nem mintha ülőhelyek nem volnának, de azokon fizetni kell.) Itt egy mama gyermekével, túl öreg urak, máshol egy fiatal leány hátat fordítva a nagy közönségnek, olvas a fű felé fordulva, közbe-közbe sivító futkározó gyermekek, átsietők járókelők, hajadon fővel sétáló fiatal leányok.

E sétahely mellett van a Rue Brochaut, egy szép széles utcza négy-öt emeletes házakkal és ennek a közepe táján, a Nollet-utcza szögletén, a 21. házszám alatt emelkedik a «Német Otthon».

A «Német Otthon» (Deutsches Erzieherinnen-Heim) a párisi evang. hitközség segítségével, gazdag alapítványok folytán létesült. Tíz éve, hogy fennáll, Frigyes császár özvegye a védnöke. Az épület három emeletes, a padlásszobákkal; a Brochaut-utcza felé díszes

rács veszi körül, melyen át kihajlanak az utczára a ház előtti kis kertnek fái. A kapu éjjel-nappal zárva, csengettyűszóra egyszerre, a nélkül hogy valaki jönne, rejtélyes módon megnyílik az ajtó és a belépő árnyas fák alatt és egy széles lépcső előtt találja magát, mely az előszobába vezet, hol is franczia nyelvű felirat figyelmezteti a közönséget, hogy az iroda vasárnap és szűnnapokon zárva van.

Földszint, helyesebben a mezzaninon van az iroda, az igazgatónő szobája, az ebédlő és a szalon; az első és második emeleten vannak a lakószobák a tanítónők részére. Ezek vagy iczi-piczi külön szobák a Párisban általános óriási, földig érő ablakokkal, vagy két-három személyre valók. Az árak a következők: külön szobával az ellátás 96 frank, a kettős szobákban 85 frank és a hármas szobákban 80 frank havonta fizetve.

A padlásszobákban vannak elszállásolva a Párisba jövő német cselédek, kiknek egy, a tanítónőktől elzárt külön feljáratuk van. Ezeknek a társalgójuk és ebédlőjük a pinczehelyiségekben van és ők a Nollet-utcza felé járnak ki. Habár a két otthon egy házban van elhelyezve, mégis két utcza neve alatt szerepel.

Az ebédlőnek egyik falán ki van függesztve Páris térképe, mely előtt történnek rendesen az útbaigazítások. Itt van azonkívül kitéve közhasználatra két kötet német-franczia és franczia-német szótár és a franczia lapok képviselőjeként a «Figaro». (A Figaro újabb időben komolyabb irányt követ.)

A szalon roppant kicsiny, egyetlen dísze a kandalló szélére kitett, többé-kevésbbé elhomályosult arczképe a német császári családnak. Itt van a könyvtár-szekrény is és egy pianino elhelyezve. A könyvtár sok franczia művet tartalmaz és azon kivül a német klasszikusok közűl is egyet-kettőt. Minden kötetért 5 centimes-ot kell fizetni. Az igazgatónő panaszkodott, hogy keveset olvasnak az Otthon lakói. Ez egész természetes, mivel akár mulatni, akár helyet keresni tartózkodnak az illetők Párisban első és fő kötelességüknek ismerik, tartják, jönni-menni egész nap és nézni a néznivalókat. Párisban pedig nagyon sok néznivaló van és így aztán napról-napra kijut és csak akkor kerül a könyvekre a sor, mikor már az illetők

nem birják tovább a járást. Nevezetes volt reggel a kölcsönös kikérdezés: «Hová megy ma?» Volt nevetés, mikor egyik vagy másik kijelentette, hogy sehova és ez pedig időnként mindenkire bekövetkezett.

Az egész intézetnek — egyik főalapítója, egy protestáns lelkész iránti tekintetből — vallásos színezete van. Az ebédlőben és a szalonban a közhasználatra kitett könyvek között több vallásos tartalmú is van és a szobákban minden ágy felett egy díszes, gothus betűkkel írott mondás van a bibliából. Azonkívül minden étkezés előtt rövid imát mond az igazgatónő. Megjelen időről-időre a párisi evang. lelkész is az Otthonban. — Alant a leányoknál (bei den Mädchen) naponta kétszer zsoltárokat énekelnek harmonium kísérete mellett és meglepő szépen. Ezen földalatti hangok figyelmeztettek először a tanítónők otthonával kapcsolatos másik otthon létezésére. E zsoltárok kihangzanak az utczára és az Otthonnak «zárda» nevet szereztek. Vous allez au convent? — mondá a kocsisom a vasútnál, mikor a házszámot megmondtam.

Az intézet vezetése egy evang. testvérre van bízva. Előkelő nemes család ivadéka (Anna von Rosen) kit mindenki csak «Anna testvér»-nek nevez. Kedves, vonzó megjelenésű hölgy, kivel azonban nem voltam szerencsés hosszabb ideig együtt lehetni, mivel egy hónapi szabadságot kapva, másnap hogy én megérkeztem, haza útazott. A másik vezetője az intézetnek Nöetzel Anna kisasszony, ki Párisban való hosszas tartózkodása folytán egészen elfranciásodott, úgy külsőleg, mint belsőleg. Kisded termetű, rendkívül csinos fiatal kisasszony, franczia hajviselettel, élénk mozdulatokkal. Ő vezeti a levelezést. Segédül, mivel Anna testvér haza utazott, beköltözött egy Párisban óraadásból élő fiatal hölgy, Grünert kisasszony, igazi német typus hamvasszőke hajjal, kék szemekkel. Ő volt annakidején egyike a leglelkesebbeknek az Otthon létesítése körül. Anna testvér távollétében ő mondta az asztali imákat átszellemült hangon.

A mi az ellátást illeti, ha az ember megszokta az idegen főzést, akkor jó. Fél nyolczkor van a reggeli, fél tizenkettőkor a második reggeli és este hét órakor az ebéd.

A felvételhez szükséges előzetes bejelentés és megérkezéskor igazoló okmányok bemutatása (útlevél, hatósági bizonyítvány). A fizetés előre történik fél hónapra, hetekre is lehet, csakhogy akkor drágább.

Az Otthon lakói részint helyet kereső vagy átutazó nevelőnők, részint tanítónők, kik pár hétre vagy napra Párist a világvárost jöttek megnézni. Némelyeket az «Alliance française» által rendezett szűnidei kurzus (julius 1-től aug. 7-ig) hozott Párisba.*

Volt két tornatanítónő Anhaltból, egy képezdei tanítónő Posenből, egy tanítónő Cuxhaven mellől. A nevelőnők között voltak, a kik igen messziről jöttek. Egy igen sápadt arczú hölgy ült velem szemben az asztalnál, ki, mint a szomszédnőm sugta, éppen most érkezett Braziliából, szegényt az idegen éghajlat, a tengeri út és egy gyászhir, mely hazájába visszahívta, nagyon megviselték. Egész ottlétem alatt nem láttam mosolyogni. Volt egy franczia hölgy, ki Braziliába készült és egy óriási málhát tartva, szobája közepén, hetek óta pakolt; a sürgönyök egymás után érkeztek, hogy a legközelebbi hajóval induljon, másnap egy más, hogy ne induljon. Már hónapok óta váltotta a sürgönyöket és pakolt. Egy másik berlini kisasszony éppen az Antillákról érkezett, mint boldog meny-

* Az «Alliance française» 1883-ban alakult a franczia nyelv terjesztésére a földteke minden pontján. Az egyesületnek 30,000 tagja van. A főelv, mely az egyesületet vezeti, hogy minden francziául beszélő okvetetlen fogyasztója lesz a franczia termékeknek: «Tout client de la langue française, devient un client des produits français.» Íme ily nagyszabású távolabbi czélért munkálkodnak. Az egyesület székhelye Rue de Grenelle Párisban. A szűnidei kurzus az idén három tanfolyamból állott: I. Cours élémentaires, II. Cours supérieurs, III. Cours commun. Az elsőben a franczia nyelvről, a másodikban a franczia irodalomról és a harmadikban a franczia intézményekről tartottak előadásokat. Az előadók mind hírneves tanárok vagy hirlapírók voltak. A három kurzusra a tandíj 40 frank volt. Leginkább tetszettek a Chailley-Bert hirlapíró előadásai, rendesen megtapsolták A hallgatóság zömét Németország szolgáltatta és mint mindenütt, itt is többségben voltak a hölgyek, ott volt az iratairól híres Berta von der Lage is. A kurzusokkal kapcsolatban a hallgatók látogatták a muzeumokat, művészek vezetése mellett (visites artistiques) és — 50% elengedésével — kedvezményes jegyeket kaptak a «théatre français» előadásaira.

asszony. A nevelőnők között volt két «úgynevezett» — honfitársam egy stiriai és egy breslaui kisasszony. (A breslaui azon a réven, hogy Mária-Teréziáig Breslau Ausztriához tartozott.)

Egyetlen tanítónő volt, ki öreg napjaira az Otthonban húzta meg magát. Párisban tanított évek hosszú során és megszeretvén nagyon — e várost választotta pihenési helyül. Mindenki járt utána, kényeztette, és elmondhatni: jó dolga van — fiatalabb társai között.

Ez a figyelem, utánjárás eszembe juttatta szegény Fodor Jankát a budapesti «Otthon»-ban. Hozzá is mindenki jó és kedves volt!

Ilyen a Német Otthon Párisban, mely engem, idegent, falai közé és egész, Francziaországban való tartózkodásom alatt oltalmába fogadott.

Legmelegebben ajánlhatom mindazoknak, kik pár napra Párisba óhajtanak menni!

Kolozsvár. *Butyka Vilma.*

A NŐI KÉZIMUNKAOKTATÁS
A POLG. LEÁNYISKOLÁKBAN.

Dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási ministerünk ő nagyméltósága, a napi lapok tudósításai szerint, felszólította a polgári iskolai országos egyleteket, hogy adják elő véleményöket a polgári iskolák újjászervezését illetőleg. Legőszintébben örvendünk ennek s a teljes sikert reméljük ez eljárástól.

Azok véleménye a reform leghelyesebb alapja, kik az ügynek élnek, ismerik jó s rosz oldalait.

Reméljük, hogy miként a legutóbb oly gyorsan végrehajtott felső keresk. iskolák új szervezésénél is történt, a reformmunkálatokban nemcsak országos egyleteink választmányai, de úgy a Budapest székesfővárosi, mint a vidéki polgári s felsőbb leányiskolák tantestületei is részt fognak venni. Ekkor úgyis lesz alkalmunk javaslatainkat úgy az általános szervezetre, mint a tantervre nézve megtenni; addig is az ügy hasznára tennénk, ha az általános reformmunkálatokkal szakközlönyeinkben is foglalkoznánk.

Ez a nézet indít felszólalásra.

Már közel 10 éve figyelemmel kisérem leányiskoláink egyik, úgy elméleti, mint gyakorlati fontosságú tantárgyát, a *női kézimunkaoktatást.*

Talán nincs is tantárgy, melynek tanítása körül oly könnyű volna a tapasztalatszerzés, mint a kézimunkánál. Az elemi iskoláktól kezdve minden fokú leányiskolánk tanév végén kiállításokat rendez munkáiból, ezek közt a legelőkelőbb helyet foglalnak el, a legtöbb látogatót vonzanak a női kézimunkakiállítások. Mig az irásbeli dolgozatokat inkább csak a szakemberek lapozgatják át, a

rajzból is csak a nagyobb kompozicziók, ügyesebb, feltünőbb szinezések előtt áll meg a nagy közönség, addig az igazán fejlesztő, kivitelre egyszerűbb, de úgy a szemmértéket, mint a kezet ügyesitő, és a kézimunka szolgálatában álló, az ízlést is nemesítő rajzokat alig veszik észre.

Ellenben a kézimunkatárgyak előtt szülő, látogató örömmel elidőz, sőt azután is sok ideig elbeszélgetnek az e fajta kiállításokról. Nem is lehet másképp. A nőket az iskola e munkálatai érdeklik legjobban. Az anyák szivesen utána néznek otthon, hogy leányaik rendbe vannak-e kézimunkáikkal. Ez ismereteiknek veszik az életben is legközvetlenebb hasznát.

De minket férfiakat is nemcsak az általános tanítás-nevelési szempontok, de az élet is reá kényszerit, hogy e specziális női tantárgyal foglalkozunk. A női kézimunka egyik napi foglalkozása a családanyának, a család női tagjainak. A házi szükséglet folytonosan és sokoldalúlag igénybe veszi ezen szakmában való jártasságukat.

Ne tünjék fel tehát különösnek e becses közlöny igen tisztelt női olvasói előtt, hogy férfi létemre oly tantárgyról kivánok szólani, melynek kultiválása a női hivatás körébe tartozik. Minden családos embert közelről érdekkel e tárgy s az élet követelményeit figyelembe véve, mindnyájan szólhatunk az egyes tantárgyak tanítási czélja, irányáról.

Az érvényben levő hivatalos tanterv a női kézimunkaoktatás elé a következő czélt tüzi ki: «A háztartás körében használható s keresetforrásul szolgáló női kézimunkák megismertetése s azok kivitelében — a növendékek egyéni képességéhez mérten — a kellő jártasság megszerzése». Az osztályonkénti tananyagbeosztás pedig heti 3—3 órával: I. osztályban: «3 kötött, 3 horgolt minta; 3 kötött, 3 horgolt csipke mind kis darabokban. Horgolt gyermekfejkötő és kabátka. A hálózás eleme. A harisnya. A jegyzés megtanítása czéljából egy 15 cm. simán kötött négyzeten nehány betű keresztöltéssel kivarrva. Ugyanolyan nagyságú, körülszegett vászonon nehány betű keresztöltéssel a fehérneműk jegyzése czéljából. Vászonra, mosható himző-pamuttal, kereszt- és bécsi öltés-

sel kivarrva, tálczatakaró vagy más hasznos tárgy». A II. osztályban ugyancsak kötött, horgolt darabok, csipkék, harisnyák (1 pár). Hálózott párnabetét kivarrva. *Fehér és szines ruhanemüek foltozása, beszövése. A varrás elemei egy kis* (pl. 20 cm. négyzet) *varrókendőn.* Egy zsebkendő körülhurkolása (schlingen) és lyukkivarrás. Könnyű áttört munka (supliha), szál és sima öltés, másfajta öltések, tülbehuzás. III. osztályban kötés-horgolás együttesen, pl. egy kis paplankán, mely azonkívül kereszt- vagy más díszöltéssel kivarratik s kötött csipkével körülszegetik. 1 pár kesztyű kötés. Zsebkendő himzés s kivarrás névvel. *A fehérneműek készítéséhez szükséges mértékvétel, elmélet, gyakorlattal egyesitve.* S a szabásrajz. Egy leánying fehér himzésdíszszel, egy háló kabát, mindkettő kézi kivarrással. A IV. osztályban a *fehérneműek szabása, varrása.* Egy fiúing kiszabva, megvarrva. Kis asztalterítő, törülköző vagy más eféle vászonra áttört munkával (suplika) s más műhimzés, reá csomózott rojttal. Műfoltozás, beszövés. *A felsőruha szabás elmélete s gyakorlata.* Szabáskönyv.

Egy felsőruha kiszabás, megvarrás. — Utasítás a kézimunka lapokban előforduló rajzok kimintázása, különféle munkák lemásolása és utánzására.

A polgári iskolák tantervéből átvett fenti sorok megegyeznek a felsőbb leányiskolák 4 alsó osztály tananyagával is, sőt a felső V. és VI. osztályban is ily irányban halad a tanítás. Az elemi tanítónőképzők I. és II. évfolyamában is mind magasabb fokú kötés, horgolás s főleg himzés, kivarrás, áttörés, keretmunkák: szóval disz, illetve ruhadiszítésre való munkák az uralkodók. A III. és IV. évfolyamra van előirva a ruhaszabás és varrás.

Az egyes iskolák, miként az Értesitők s még inkább a személyes tapasztalat igazolja, nagy buzgalommal ápolják e tantárgyat. Már az elemi iskolák gazdag és szép kivitelű darabokat állítanak ki. E kezdő fokon is a különböző öltéses diszítések, kivarrások a leginkább kegyeltek. Minél feljebb haladunk, polgári, felsőbb leányiskola, munkatanfolyamok, nőipariskolák, képezdékben a díszítéses, illetve díszmunkák terén, annál nagyobb haladást, tökélyt látunk.

Az igazán nélkülözhetetlen ruhavarrás ellenben gyengén van képviselve.

Azért közöltük oly részletesen a hivatalos tantervet, hogy mindannyian meggyőződhessünk, miszerint már maga a tanterv helytelen irányt szab elő. A kivánt munkák nagyrésze nem a fehérnemű és felsőruha készítés, de az ezek diszitésére szolgáló, avagy önálló díszmunkák. A varrás elemeit megtanulják ugyan már a II. osztályban egy mintakendőn, a foltozásra is ugyanott csinálnak egy mintadarabot, de a begyakorlás, az önálló, egész öltönydarabok összeállítása azután elmaradt. A fehérnemű készítés a III. osztályban egy leányingen gyakoroltatik. Innen van, hogy e részszel kénytelenek a IV. osztály nagy részét is eltölteni.

Az igaz, hogy ez osztályban azután sok szép fehérneműt készitenek. Egynémelyik szorgalmasabb egész stafirungot. De a felsőruhaszabás, varrás azután igazán csak jámbor óhaj marad. Még a fehérnemű varrásnál is a férfiingek kiszabása, varrása a varrónőkre marad; még inkább úgy állunk a női felsőruhák, avagy csak a gyermek felsőruhák készítésével. Pár női felsőruhát ugyan minden polg., felsőbb leányiskolai kiállításon látunk, de ezek is, hogy készülnek? A tanítónő kiszabja s a tanulók összevarrogatják. Mint a tapasztalat igazolja nem áll jobban a dolog a képezdékből kikerült tanítónőkkel se. Hisz köztudomású, hogy kevesen készítik magok ruháikat, pedig ha tehetnék, jobb állásuakat is kapnának s minden 2—3 ruha készittetésén egynek árát kinyerhetnék.

Nem sokkal jobb az állapot az ipartanfolyamoknál se. A felsőruhaszabást, varrást többnyire egy bejáró, gyakorló szabónő, avagy női szabó tanítja. Az ily tanerőbejárásnak, óradijasságnak különben is számtalan hátránya van. Az illető óradijas, főleg egy felkarolt üzletember nagyon is ideiglenesnek tartja az ő tanitói működését, gyakori is a változás, nem is élik be magokat az iskola szellemébe. Több végzett növendéktől, ipartanitónőtől hallottuk, hogy ép a felsőruhakészítés volt azon szakmájok, melyet kevesen vettek komolyan. Mihelyt úgy áll a dolog a nőipar-

iskolák, miként a polgári, felsőbb leányisk. és képezdékben, hogy mintegy a tanulók tetszésére van bizva, hogy a ruhavarással, vagy pedig a mindenesetre tetszetősebb, többet mutató díszmunkákkal foglalkozhatnak, alig is lesz másképp.

Hogy ne mozogjunk az általános állítások körében s ne csak a tanterv betűit tartsuk szem előtt, az 1894—5-ik tanévi iskolai Értesítők néhányának adatait soroljuk fel. Sajnos, hogy a leánytanítás e fontos tárgyával a legtöbb Értesítő igen mostohán bánik. A legtöbb még a hivatalos tanterv adatait se nyomtatja, másik a tananyag körében csak a fennebb idézett hiv. tantervet. A tanév folyamán készített munkákról kevés helyt találunk kimutatást, költségvetést csakis egy-két nőipar-, jobban mondva kézimunkatanfolyamos helyről.

Igy a *nyiregyházai* községi polg. leányiskola 3. osztályában készítettek összesen 698 darab munkát, ezekből mintakendőkötés és horgolásból 79 drb, gyermekfőkötő és kabát 61, Abc vászon és kötött mintákon 49, hálózott mintakendő 65, mintakendő holbein, kereszt- és bécsi öltéssel 25, horgolt pénzerszény 44, varrott mintakendő 31, hurkolt zse kendő és stráf 65, diványpárna s védő 19, kefe, portörlő stb. tartó 25, *fehérnemü varrás kézzel 42*, szabásrajz 60 drb, azonkivül kisebb számu egyéb, apró tárgyak. Az *uj-pesti* állami polg. leányiskola 6. osztályában (I. és II. parallel) összesen 1562 darabot készítettek, melyek közt az uralkodó a horgolt, kötött, különféle kivarrásos munka, fehérvarrási mintakendő a II. osztályokban van 35 és 27 drb, női ing és hálókabát a III-ikban 48 és 30 drb, férfiing a IV-ikben 32 drb, ruhafoltozás, beszövés, felsőruha szabásrajz ugyancsak a IV. osztályban 29, 29 és 58 drb. — Avagy ott a *nagy-kőrösi* községi felső leány-népiskola, az értesítői kimutatás szerint a két osztályban 500 drb készült, elejétől végig kötött, horgolt, himzett darabok, mindössze 28 drb színes kötény, 20 drb női ing, 15 drb hálókabát, 20 drb női lábravaló, 20 darab alsószoknya a másnemü darabok.

A legtöbb nőipar-, kézimunkatanfolyamnál sincs másképp. A *b.-csabai áll.* segély. községi polg. isk. kapcsolatos *nőipariskola* ruhaneműt 326 darabot készített, ebből 70 drb fehérnemű,

2 drb ruha, a többi hímzés, monogramm, óratartó, zománczfestés stb. — A művirágok száma felsorolva sincs, csak a botanikus nevek. 37 tanulója közül csak 10 tanult fehérnemű- és ruhaszabást.

Örömmel ismerjük el, hogy van egy néhány ritka kivitel. Sehogy se akarjuk általánosítani itéletünket s nem mondjuk, hogy minden leányiskolában az általunk helytelenített irányban folyik a kézimunkaoktatás, mi is ismerünk egy néhány, a többi közt a budapest-fővárosi III. kerületü és a kismartoni polg. leány-, illetve nőipar-, kézimunkatanfolyamokat, hol nemcsak mind dísz-munkák járják, de a fehérnemű- s felsőruhaszabást, varrást valóban meg is tanítják, az önálló készítésig begyakoroltatják.

Nem is egyedül saját tapasztalatunk, észleletünk mondatja velünk, hogy a jelenlegi kézimunkaoktatás minden másra képesíthet, mint a gyakorlati, a családi életben való érvényesülésre, hogy egy elemi tanítónőképzőt végzett leány se képes még kis gyermek-ruhákat sem önállóan kiszabni, megvarrni, nemhogy sajátjával boldogulna, de több hasonló felszólalásra is hivatkozhatunk. Hiszen maga a Nőnevelés szerkesztőnője a Magyar Salon f. évi áprilisi számában a nőkérdésben nyilatkozva, kifejti, hogy a mi nőink legnagyobbrészt hiával vannak a legfontosabb nőismereteknek: a *varrás*, hímzés, kertészkedésnek. Felemlíti, hogy külföldről mily sok női árúczikk jő be hozzánk, melyeket, miként a külföld női, úgy a mi honleányaink is elő tudnának állítani. A nagykereskedők panaszolják is, hogy nincs munkaerő.

De már mi annyira haladtunk, hogy a női munkák iránti hajlandóság is kiveszett belőlünk. Ha valamely vidék elszegényedik, csak dohánygyár után sóhajtozik. Ezek helyébe *községi iparvállalatokat* javasol. Egyúttal sürgeti, hogy már az iskola készitse elő ezen foglalkozásra a nőket, *necsak kössenek*, de a *varrás különböző nemeit*, melyeknek legfőkép vehetik hasznát a családi életben, *tanulják, kedveljék meg.* — Valóban szélesebb körben megszívlelésre méltó eszmék; hozzá, mikor már annyira haladtunk, hogy nőink irtóznak a varrástól, mind himezni, kivarrni akarnak, szeretnek.

Nem rég hangzott el *Schuster Konstantin* váczi püspök kárhoztató szava e tárgyban. (Lásd Budapesti Hirlap f. év julius 2-iki számát.) Megszemlélve Váczott a polg. leányiskola női kézimunka kiállítását, nagyon kikelt a drága, fényűző munkák láttára, mindjárt azt kérdezte: «Nem tanultak-e ezek a leánykák foltozni, harisnyát, ruhákat foltozni, avagy alsó-, felsőruhákat átalakítani?» S mivel amint a tudósítások jelezik, ily munkákat nem tudtak a tanitónők a püspök úrnak mutatni, felemelte intő szavát az ily nevelési irány ellen, a mely szerinte már a gyermekleánykába beleoltja a fényűzést, mely szülőoka lesz később a társadalmi, családi bajoknak.

Nemessányi Adél, a kiváló újvidéki igazgatónő, is úgy találja, (L. az újvidéki áll. polg. leányiskola 1894—95. tanévi Értesítője 21. lapját), «hogy tényleg a női rendeltetés szempontjából nem elég képzettek a polgári iskolát végzett növendékek, kivált a *kézimunka terén* igen sok kivánni való marad fenn. . . .»

E bajok kútforrása, miként már több izben megemlitettem, nem a kézimunkaoktatásunkat vezetőkben keresendő. Ők e mostoha viszonyok közt is minden lehetőt megtesznek. Maga a rendszer, a kézimunkaoktatás egész iránya a rosz. Gyakorlatiasabbá, az életszükségletnek megfelelőbbé kell tenni a tanterv e részét, a női kézimunkaoktatást. Hagyjunk fel az örökös diszítéssel, térjünk végre arra is, amit diszíteni kell, vagyis a ruhakészítésre! Hogy miként volna az lehetséges, mélyen tisztelt s e specziális női tanítástárgyhoz értő kartársnőim szép feladata leend. Engedjék meg, hogy ezúttal is becses figyelmökbe ajánljam ezen égetően sürgős ügyet.

Torda. *Volenszky Gyula.*

A JENAI SZÜNIDEI KURZUSRÓL.

Jena igen alkalmas hely szünidei kurzusok megtartására. Noha a város nem nagy és az optikai műszerek gyárát kivéve, alig van valami nevezetesb gyári vagy ipari kereskedelmi czikke, mégis már negyedfélszázad óta évenkint sok száz idegen fordúl meg benne és tartózkodik ott huzamosabban. Ezt tudományos intézeteinek és szép fekvésének köszöni. És épen a tanuló ifjaknak nagy számmal való itt tartózkodása okozza azt az idegenre oly kedvező körülményt, hogy majdnem minden ház, még a jómódú családokat is beleértve, úgy rendezkedik be, hogy idegeneket akár csak szállásra, akár teljes ellátásra meglehetős olcsón fogad.

Az idejött kurzista nők mind privát házban voltak elszállásolva, a férfiak legnagyobb része szintén családoknál lakott, de sokan Hôtelekben fogadtak szállást. Itt is hasonlíthatlanúl olcsóbb az élet mint nálunk, vagy Olaszországban, vagy Ausztriában. A kurzus előadásai augusztus hó 5-én kezdődtek, mert Jenában az iskolaév, az egyetemi ép úgy mint a közép- és polgári iskolai, julius végével fejeződik be, a tanárok és a tanhelyiségek tehát csak augusztusban állhatnak a kurzisták rendelkezésére. A kurzusra készülők tudták ezt, hisz a programm, angol, franczia és német nyelven a világ összes szaklapjaiban és folyóiratában, nálunk pedig magyar nyelven a *Néptanitók Lapjában* és a *Magyar Pedagógiában* tétetett közzé, mégis sokan voltak ott már julius hóban. (Én is azok közé tartoztam). Illik vagy legalább is czélszerű, hogy az ember megismerje és tájékozódhassék azon helyen, hol hosszabb ideig akar tartózkodni, mert a kurzus, a programm szerint, a melyet aztán pontosan végre is hajtottak augusztus 17-ig bezárólag, illetve aug. 25-ig tartott. Ezen számokban vagy határidőben

nem kell semmiféle ingadozást gyanítani, mert a kurzus 3 főcsoportra oszlott, u. m.: I. *természettudományok csoportjára,* ebben csillagászatból, növénytanból, természettanból és állattanból tartottak előadásokat; II. a *pedagógiai csoportra,* ide tartozott: a hygiéna, pszikhologia és pedagógia; III. a *nyelvtudományi csoportra,* melyben a német nyelven kivül még irodalmat és történelmet adtak elő, ez a kurzus tartott legtovább, mivel sokan a német nyelv elsajátítása végett jöttek; a kiket pedig a tudomány újabb fejlődményeinek megismerése vezetett ide, előbb fejezték be tanulmányaikat. A résztvevők a kurzus hallgatásáról hiteles bizonyítványt kaptak.

Mint említém, nagyon sokan voltunk ott előbb, sőt egyik társnőnk, *Lindstedt Lujza* kisasszony Karlbornból (Svédország), már a tanfolyam megnyítása előtt kezdte meg tanulmányait, a mennyiben a hét bizonyos napjain a Jenához közelfekvő Weimárba utazott, a hol éneklésben tökéletesítette magát. Én meg azon kezdtem tanulmányaimat, hogy megismerkedtem Jena városnak és környékének föld- és néprajzi viszonyaival. Hétfő volt, esti fél 8 óra, mikor Jenába érkeztem, 8 órakor már tudtam merre kell a Paradiesba menni, ama gyönyörű sétahelyre, mely a Saale folyó mentén pornélküli örök friss levegőjével oly jótékonyan hat nagyvárosi szervezetünkre. 9 órakor már ismertem a Markt (vásártér) azon házát, melyben Schiller 1794-ben lakott, a hol legelőször találkozott Göthével és örök barátságot kötött vele. Kedden délelőtt tudtam, hogy a jenai egyetemen nemcsak német, hanem magyar ifjak is vannak, sőt hogy 1 japán, 14 bolgár, 3 franczia is van. Egy bolgár ifju unszolására meghallgattam *Eucken* tanár előadását a *filozófia jövőjéről* és ültem ugyanazon a kemény padon, hol 3 nappal előbb a nagyherczeg ült; estére már hivatalos voltam az egyetemi polgárok Sz. Paulina nevű Burschenschaft osztálya által rendezett concertre, szerdán estére pedig a bálra. Ha én a szerdai napon nem járom be a város összes utczáit és nem olvasom le a házakról: melyik világhirű ember mikor lakott benne és ha nem vizsgálom, hogy ezen házak minő stilusban épültek, (miközben észrevettem, hogy van köztük egy

hétemeletes, mely nem is oly magas mint nálunk a 3 emeletes), akkor bizonyára reggelig maradtam volna a bálon, nem éjfélig.

Másnap azért mégis kora reggel a hegyek felé tartottam. Csak ki kell menni Jenából bármely égtájék felé és a thüringi hegyvidék szeliden ereszkedő hegyeiről a legtisztább levegőt és a legszebb kilátást élvezheti az ember. Én a Landgrafenbergre mentem föl, melynek közelében van a csatatér, hol 1806-ban I. Napoleon győzedelmeskedett. A Landgrafenbergről néztem le a kis városra, melynek minden pontja a rég mult idők egyik nagy jelentőségű képét varázsolja emlékezetünkbe, melynek minden háza egy történeti eseményt mond el. Itt lakott dr. Luther Márton, ott Göthe, amott Klopstock, meg Salzmann, meg Fichte, ebben Schlegel, abban Schleiermacher, meg Schelling. De ki győzné elsorolni mindazok neveit, kik Jena város világhírének megalapitásához járultak.

Nemcsak kurzusok megtartására, de tisztán üdülés, pihenés, szórakozás, nyaralás czéljából is érdemes Jenába utazni. Ha én most még dicsérném a thüringiai nép kedélyességét, becsületességét és elmondanám, hogy mily olcsó itt az élet: abba a gyanuba keverhetném magam, hogy minden személy után, ki ezentúl Budapestről Jenába megy, bizonyos perczentet biztosítottak nekem.

Hogy ezt ne higyjék, én óva intem önöket, ne menjenek Jenába, azaz, hogy a kurzusokra ne, mert ezek úgy elfoglalják az embert, hogy reggeli 8 órától délutáni fél 2-ig egyebet sem tesz, mint hogy ülve a tudomány édenében, élvezi a tudás fájának gyümölcsét. Különben a ki lemond az egyik-másik élvezetről és köztünk is volt ilyen akárhány, az valamely csoportnak egyik tárgyát is választhatja, pl. nem hallgat egyebet, mint pedagógiát, vagy botanikát, vagy hallgat 2—3 tárgyat, a hogy valakinek tetszik. Volt köztünk olyan vállalkozó szellemü, aki nemcsak az egész délelőtti, hanem még a délutáni időt is Minerva istennőnek szentelte; mondanom sem kell, hogy ez angol ember volt. Különben dr. Rein előadásait a pedagógiáról 84 kurzista közül 60-an hallgattuk, bizonyitékául annak, hogy a Herbart-Zillerféle nevelő-

oktatási rendszer, melynek egyik apostola Dr. Rein, a jenai egyetem pedagógiai szemináriumának igazgatója, mind nagyobb elismerésben részesül és nagyobb körökben terjed el. Ezen előadásokra megjelentek mind a nők, egyetlen egyet sem véve ki, mind, a kik a szélrózsa minden irányából a jenai kurzusokra jöttek. Ha ilyesmi Budapesten vagy akárcsak Szegeden történik, száz forintot mernék tenni egy ellen, hogy nem egészen nemes szándékokkal gyanusítják a nőket, de Jenában teljesen ki van zárva az ilyen léha gondolkozás. Mindenki tudja, hogy a nők tanulni jöttek és hogy a pedagógiát minden tanítással foglalkozó embernek tudnia kell. Itt inkább azon csudálkoztak, hogy a hygiéna meghallgatására, melyet a Hygienisches Institut-ban dr. Gärtner tanár, udvari tanácsos, meg nem csappanó szellemességgel adott elő, eleinte nem mentek a nők. Kiderült azonban, hogy nem az egészségtantól való irtózat, sem a 15 márka collegiumpénz, mely egy tárgy meghallgatása után járt, riasztotta vissza a nőket, hanem a nagyherczeg ő fenségének az a rendelete, hogy nők és néptanítók csak oly előadásokon vehetnek részt, melyeket az egyetemi helyiségeken kivül tartanak, a hogy a pedagógiát, a pszikhológiát és a nyelvi kurzust a gimnázium helyiségében tartották. A nők és néptanítók önérzetét sértő eme nagyherczegi rendeletnek okát a németországi szoczialis viszonyokban kell keresni. A csata, hogy vajjon a tudomány, a felvilágosodottság okozza-e az emberek elégedetlenségét, avagy a tudatlanság, a korlátolt ész: ez a harcz még nem zajlott le, még nincs eldöntve. A jenai tudós tanárok azt hiszik, hogy a tudatlanság a károsabb és a rendelet ellenére kihirdették, hogy nők- és néptanítók bármely csoport előadásain mint jogosult hallgatók vehetnek részt, így történt, hogy a következő napon az egészségtani intézetben előadott hygiénát a nők aránylag ép oly szép számban hallgatták, mint a férfiak.

Ez előadásokat megtarthatták volna a gimnázium helyiségeiben is, hogy a nagyherczeg rendeletével ellenkezésbe ne jőjjenek és mégis alkalmat nyujtsanak mindenkinek nem és rangkülönbség nélkül az előadásokat meghallgatni. Azonban mivel ezen előadások magas, mondhatnám a tudománynak jelenlegi leg-

magasabb színvonalán állottak: egyetemi, középiskolai és szemináriumi tanároknak akarták bemutatni a fentebb felsoroltam tudományágak legújabb fejlődését, haladását, az ehhez való készülékek és szerek természetesen nincsenek meg a gimnázium helyiségeiben, pedig ezen előadások épen abban jeleskedtek, hogy minden tétel helyessége szereken demonstráltatott. Tanárok és hallgatók vetekedtek a buzgalomban és szorgalomban, a figyelmeztetés- és figyelésben.

Volt azonban az anyagiakról is gondoskodva. Nem is arra a hetenkint kétszeri összejövetelre czélzók, melynek helyéül a programm a Burgkellert tűzte ki, hanem arra a kedves kijelentésre, melyet dr. Rein mindjárt az előadások első órájának végén tett, igy szólván: «Und nun noch was Geschäftliches», azaz, miután a tanórában minden hosszas ceremonia nélkül tárgyára: *a nevelés czéljára* tért és kifejtette, hogy *minden nemzet legnagyobb szellemei foglalkoztak a neveléssel és hogy minden emberi haladást nagy czélok által kell kieszközölni,* miután Aristotelestől kezdve Herbartig minden nevelési főczélt felsorolt és azon meggyőződésre jutott és bennünket is meggyőzött, hogy a nevelés czélját csak az ethika által lehet igazságosan megállapítani: rátért a «Geschäftliches»-re és kijelentette, hogy az augusztus 6-án Jenában tartandó nagy ünnepségre pedagógiai asztalt rendelt és kéri szives megjelenésünket.

Meg is jelentünk, legtöbben ugyan az ünnepségek végett, de sokan, hogy a pedagógiai asztalt láthassák. A pedagógiai asztal ott állt a többi asztalok között a Markton, vagy vásártéren, a hogy azokon nem volt abrosz, ezen sem volt, a hogy azokra vetődtek a kivilágított házak ezer meg ezer fénysugarai, úgy erre is, a hogy azokhoz hatottak a zene és ének lelkesítő hangjai úgy erre is, de mégis nagy volt a különbség: a többi asztalokon a wörthi csata 25 éves fordulójáról beszélgettek s a jenai katonák hősiességéről, melylyel ők döntötték el a németek javára a nagy ütközetet; a pedagógiai asztalon pedig Rein előadásáról, arról a finomságról, a mely külső megjelenését jellemzi, előadásának szépségéről, a világos és szabatos nyelvezetről, és a magas felfogásról,

melylyel anyagát tárgyalja; mikor azonban «Die Wacht am Rhein» a németek hymnusa fölcsendült, akkor a pedagógiai asztal is hozzá járult a magasztos hangulat emeléséhez. Dr. Rein széplelkű bájos neje, több egyetemi tanár, rektor és tanító, valamint a kurzista nők és férfiak szívükben a hazafiság mély érzetével, lelkes énekben adtak e dicső hangulatnak kifejezést. És ilyen volt a pedagógiai asztal mindannyiszor, mikor magunk között akár a Burgkellerben, akár másutt összejöttünk. A kurzus rendezőinek volt rá gondjuk, hogy minél gyakrabban összejőjjünk.

Hiszen a nyelv és irodalom hallgatói a tanultak megszemlélése czéljából kénytelenek voltak minden nap délután 6 órakor összejönni, hogy vagy Jenában tekintsenek körül, vagy a környékét tanulmányozzák. Mert a nyelvtanitás anyagául és alapjául természetesen Jena városa, folyói, hegyei, völgyei stb. szolgáltak, az, a mit szemléltetni lehet, amiről a kiránduláson beszélni, tehát a tanultakat ismételni lehet. De ezen kirándulásokon nemcsak azok vehettek részt, kik a nyelvi és irodalmi kurzust hallgatták, hanem minden kurzista, és a mi engem illet, én ezeken a kirándulásokon többet tanultam és tapasztaltam, mint ha Svédhon, Angolország, Dánia és Németország föld- és néprajzát három esztendőn könyvből tanultam volna. Ilyen kirándulásokon ismerkedtem meg a kurzusok nőhallgatóival, a kikről nagyon sok szépet és jót tudnék elmondani, ha felolvasásom ezen keretébe illenék, de így csak futólagosan megemlékezni róluk, nem tartom illendőnek. Hiszen magáról *Laurin Eugenia* kisasszony, svédhoni szemináriumi tanárnéről egy fél napig tudnék elbeszélni, mert azon vita, melyet vele az *akaratról* folytattam és melyben még dr. Erhardt jenai egyetemi docens, Berthet F. tanár Lyonból és még mások is résztvettek, három napig tartott. Jenától Eisenachig, a hová egy vasárnapon egész napra kirándultunk, másról nem is szóltunk; persze, mikor a Wartburgba értünk, mikor láttuk a képet, a melyről Wagner a wartburgi dalnokokhoz az eszmét és a személyeket vette, mikor láttuk a szószéket, melyben dr. Luther Márton szónokolt, a szobát, a melyben, az iróasztalt, a melyen a bibliát fordította és még sok-sok mást, amit egyhamar nem lát-

hat az ember, nem volt akaratunk az akaratról beszélni, hanem folytattuk a vitát, mikor Weimarba rándultunk ki és befejeztük azon alkalommal, mikor Wenigenjenába mentünk át — csak a Saale vize választja el Jenától — hogy megnézzük azt a templomot, melyben Schiller 1790. febr. 22. vezette oltárhoz Charlotteját. Vagy megelégednének-e, tisztelt hallgatóim, ha elmondanám, hogy Miss Dodd a tanítónő-képzőintézet tanárnője Manchesterből a Burgkeller egyik estélyén bemutatott egy angol társasfelköszöntőt, melyet aztán az egész társaság, bele értve az egyetemi tanárokat is, vig kedélylyel gyakorolt és megtanult? Ez az egy vonás nem jellemzi Miss Doddot. Vagy ha elmondanám: Részt vett a kurzuson Ellen Hausen kisasszony Kopenhágából — önöknek volna négy szavuk, melyhez semmi kép sem fűződik, semmi érdekeltség sem kapcsolódik, pedig Hausen kisasszony nagyon is érdekes alakja volt a jenai kurzusnak. Ha ezen felolvasásomról esetleg tudomást szerezne Cauer Anna úrhölgy Berlinből, a ki direkt eljött Jenába, hogy a kurzistáknak felolvasást tartson a nők jogairól, és látná, hogy én ő róla, a híres irónőről csak úgy mellékesen emlékeztem meg, joggal írhatná be a legvadabb barbárok rovatába az én nevemet és ezt nem annyira önmagamért, mint hazám jó hírneveért nem akarnám. Én most nem akartam egyebet, mint hogy t. hallgatóim megtudják: miről tartottak előadásokat Jenában, hol tartották azokat, meddig tartották, minő társaságban mozog az ember, nagy áldozatokba kerül-e? és ha még azt is megemlítem, hogy a jenai tanároknak erős a szándékuk, hogy jövő esztendőre akként intézkednek, hogy a nők és a néptanítók a programmba felveendő minden tudománycsoportban mint jogosult hallgatók vehetnek részt, akkor mindent elmondtam, a mit a jenai kurzusról ez alkalommal elmondanom lehetett.

Budapest. *Schön József.*

ISKOLAI ÉRTESITŐK.

(Második közlemény.)*

12. A m.-szigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1894—95. tanévről. XVIII. évfolyam. Hazánk ezeréves fennállásának emlékére rendezendő ünnepély alkalmából összeállította Marikovszky Menyhért igazgató.

Az értesítő közli az iskola 18 évi fennállásának és munkásságának történetét, miután előbb rövid visszapillantást vet Máramaros-Sziget korábbi nőnevelési viszonyaira. Tárgyalja az értesítő azon fontosabb szervezeti változtatásokat, melyeken az összes felsőbb leányiskolák 20 éves fennállási idejük óta keresztül mentek. Némi keserűséggel emlékezik meg az értesítő arról, hogy az intézetet, mely 1877 óta lassan bár, de folyton és fokozatosan fejlődött 1887-ben másodrendű felsőbb leányiskolává fokozták le; csak 1892-ben sikerült a tanfelügyelő és a megyei intelligens szülők utánjárásával kieszközölni azt, hogy az iskola ismét elsőrendű, azaz 6 osztályú felsőbb leányiskolává fejlesztetett. Az iskola népessége ez idő óta jelentékenyen emelkedett, míg 1891—92-ben 110 növendék iratkozott be, 1894—95-ben már 143 növendékkel nyitották meg a tanévet. Felsorolja az értesítő a rendelkezésre álló helyiségeket, a felszerelést, az iskolafentartás költségeit. Ez utóbbiból az tünik ki, hogy egy-egy növendék taníttatása egy év alatt 105 frtba került.

Kimutatja az értesítő 1877 óta az intézetnél működött tanerőváltozásokat, grafikai kimutatást közöl a növendékek létszámáról, közli az állandó tanmenetet, az internatus házszabályait. Az intézeti növendékek «Önmívelődési körének» alapszabályait és a «Trefort Ágoston segélyalap» szervezetét. Ez általános közlemények után következik az intézet 1894—95-ik évi története. Az előadásokat szept. 4-én kezdték meg s a tanítás minden megszakítás nélkül folyván, junius 22-én zárták be a tanévet. A tanári testület 17 rendes ülést tartott, ezenkívül három módszeres értekezletet. A tanítási anyagot pontosan elvégezték, a vallásos nevelésre, a növendékek egészségi állapotára nagy gondot fordítottak; a kedélyképzésre iskolai ünnepélyek által igyekeztek hatni. *A tanári testületnek* a hitoktatókkal együtt 19 tagja volt, köztük 9 tanítónő ú. m. *Barkóczi Dömök Antónia* igazgatónő, *Csik Mária, Hoszek Mária, Marikovsky Ilona, Pfendesack Irén,* özv. *Ujházi Aladárné, Zagróczky Jolán, Vranyiczány Johanna. A növendékek létszáma* volt 143. *Anyanyelv*

* Az első közleményt lásd a megelőző füzetben. Szerk.

szerint 141 magyar, 1 német, 1 román. *Vallás szerint:* 49 róm. kath., 8 gör. kath., 2 ág. ev., 36 evang. ref., 48 izraelita.

13. A temesvári benlakkással egybekapcsolt magyar kir. állami felsőbb leányiskola értesítője, az 1894—95. tanévről. XI. évfolyam. Szerkesztette Márs its Rozina igazgató.

Az értesítő az intézet 11 éves történetével kezdődik. Táblás kimutatások vannak közölve a tanulókra vonatkozólag, melyek jó áttekintést nyújtanak.

A beiratásokat szept. 3—5. napján eszközölték, a tanévet pedig ünnepélyesen szept. 6-án nyitották meg és akadálytalanul folyt junius 23-ig, mikor a tanévet ünnepélyesen bezárták. A tanári testületben több változás történt: Pedeschi Borbála megvált az iskolától, hogy a zürichi egyetemen folytassa tanulmányait. Helyét Berecz Gyuláné, szül. Hortnik Jozefa foglalta el. Mangesius Mária a kolozsvári képezdéhez helyeztetett, helyét Szalkay Elvira foglalta el, ki előbb a pozsonyi felsőbb leányiskolában volt alkalmazva mint angol nyelvmesternő. A tanári testületben több betegedés fordult elő, helyettesítésekről azonban gondoskodtak. Havonkint osztályozó értekezletet tartottak, azonkívül három rendszeres és nyolcz rendkívüli gyűlést is tartottak. A gyermekek vallásos neveléséről is hathatósan gondoskodtak. Betegedés (vörheny) miatt az iskola 5 hétig be volt zárva. Az intézetben volt külön anyanyelv tanfolyam. Tánczanításról is volt gondoskodva. Az iskola felszerelései szépen gyarapodtak. A tanári testület a hitoktatókon kívül 12 tagból állott a következő nőkkel: *Marsits Rozina* igazgató, dr. *Benedek Albertné* sz. *Indali Etelka, Berecz Gyuláné, Indali Ilona, Laczkovich Ilona, Rauschmann Czeczilia* és *Szalkay Elvira.*

A tanulók létszáma: 38+42+46+40+29+10=205. Vallás szerint: róm. kath. 83; gör. kel. rom. 4; gör. kel. szerb 7; ág. ev. 4; ev. ref. 9; izr. 97; gör. kath. rom. 1. — Magyar 177; német 18; szerb 5; rom. 5.

A felsőbb leányiskolai értesítők közül a beszterczebányai hiányzik; de azt nem kaptuk meg.

II. Polgári leányiskolák.

1. Budapest székesfővárosi II. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1894—95. tanévről. Szerkesztette Kozma Gyula igazgató.

Az iskola történetéből kiemeljük a következőket: A tanítás mint rendesen szeptember hó 6-án kezdődött. A beiratott 376 tanuló négy törzs és három párhuzamos osztályban helyeztetett el.

Az értesítő igen erélyes hangon szólal fel a könyelmű mulasztások és ezen mulasztások igazolása ellen. Ime: «Nem hagyhatom e helyen megrovás nélkül sok szülőnek igazán a gyermeki könnyelműséget fokozó azon bűnös eljárását, hogy gyakran alkalmat nyújt gyermekének az iskola elkerülésére, sőt valótlanságot tartalmazó igazolványnyal az erkölcsi sülyedés alapját veti meg. Különösen a gyenge szívű «mamák» majdnem rendszerré emelték az óramulasztások könyelmű igazolását».

E kemény sorokat a «mamák» megszívlelhetnék gyermekeik érdekében.

A tanári karban több változás történt, a nők közül azonban csak Schmidt Stefánia vált meg az iskolától, mert a VIII. k. polg. leányiskolához helyeztetett át.

Az álló irással a kisérletezést befejezték még pedig nem jó eredménynyel. Sajnálkozik különösen az értesítő azon tanulók felett, kik a hatóság által elrendelt kisérletezés útvesztőjébe jutottak. Egész év alatt több sikerült iskolai ünnepélyt rendeztek. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. Az évzáró vizsgálatok jun. 15—25. napjain tartatott meg. A tanári testület 13 tagból állott a hitoktatókon kívül, közöttük: Ambrus Istvánné és Ekkert Antalné, mint rendkívüli tárgyakat tanították: Bene Bertalan a művirágkészítést, Novák Ilona a majolika- és porczellánfestést. K. Tanny József a tánczot és Sauersitz Margit a gyorsirást.

A tanulók létszáma: 57+61+46+50+44+52+64=376.

Vallás szerint: róm. kath. 291; gör. kel. 3; ág. ev. 22; ev. ref. 25; izr. 35. Szülők lakhelye szerint: helybeli 305; vidéki 71.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 40 növendéke volt, most már harmadik éve állott fenn.

2. Budapest székesfővárosi V. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola tizenkilenczedik értesítője az 1894—95. tanév végével. Szerkesztette dr. Gyulay Béla igazgató.

Az ezredéves kiállítás alkalmából az igazgatói jelentés visszapillantást vet az intézet multjára. Az iskola 1876—77. tanévvel nyilt meg 128 tanulóval, (I. *a*, *b*, és II.) három osztálylyal; ma 589 tanulója van I. *a*, *b*, *c*, II. *a*, *b*, *c*, III. *a*, *b*, és IV. *a*, *b* osztályokban elhelyezve.

Az 1894—95. tanév szeptember 1-én kezdődött és junius 28-án végződött.

Az igazgatói jelentés felhívja a szülők figyelmét azon körülményre, hogy magánvizsgák most már évenkint csak négyszer tehetők; és hogy azon tanulók, kik három tárgyból buktak, a tantestület által javító vizsgálatra bocsáthatók, ha azt aug. 15-ig az igazgatóságtól irásban kérelmezik; ellenkező esetben az osztályt ismételni kell.

A tanév folytán a tanári kar tagjai közül: Weiszberger Antóniát és dr. Gyulay Bélát hosszabb ideig dr. Radnai Jenőné helyettesítette. Az értesítő panaszlólag említi fel, hogy a szülők nem érdeklődnek gyermekeik előmenetele iránt annyira, mint az művelt emberektől várható volna; csak a legutolsó hetekben mutatkozik kissé nagyobb érdeklődés, a mikor már rendesen késő van. Évközben több ünnepélyt tartottak. Az iskolát több hivatalos személyiség is meglátogatta.

A tanári testület a hitoktatókon kívül 14 tagból állott, közöttük: Bélay Ilona, Engelbachné sz. Mesztetics Lenke, Rosenberg Augusta, Tomasek Emma és Weiszberger Antónia.

A növendékek létszáma: 66+51+51+65+57+54+69+68+61+47=589. Vallás szerint: róm. kath. 140; gör. kel. 2; ág. ev. 8; ev. ref. 16; izr. 423.

A női kereskedelmi tanfolyamon részt vett 121 tanuló, kik két csoportba voltak osztva.

3. Az újpesti m. kir. állami polgári leányiskola tizenkettedik értesítője az 1894—95. iskolai évről. Szerkesztette Gallauner Lujza igazgató.

Az iskolai év szeptember 1-én beirásokkal vette kezdetét s tartott

jun. 15-ig, mikor intentisztelettel és záróünnepélylyel ért befejezést. Ministeri engedélylyel a túlnépes II. osztályt november hó elsejével párhuzamosították. A tanári karban több változás történt, így: Juhász Ida és Lustig Emma kineveztettek, Jurassy Berta pedig Ott Mária kolozsvári felsőbb leányiskolai tanítónővel helyet cserélt. A testület az év alatt 10 rendes és 4 rendkivüli értekezletet tartott, melyen több az iskolára nézve hasznos dolgot intéztek el. Több iskolai ünnepélyt rendeztek, így május 26-án is, mikor a gyűjtésből vett intézeti zászlót szentelték fel. Az intézeti önképző kör is működött, minek jelentése is közölve van az értesítőben.

A tanártestület 11 tagja között a következő nők voltak: Gallauner Lujza igazgató, Elefántné szül. Sikor Jolán, Erschinger Jánosné szül. Tóth Matild, Gallauner Anna, Juhász Ida, Klemnicsek Miklósné szül. Visontai Irma, Lusztig Emma és Ott Mária.

A növendékek létszáma: 41+45+38+33+54+39=250. Vallás szerint: róm. kath. 121; gör. kel. 1; ág. ev. 16; ev. ref. 20; izr. 92. Nyelvismeret szerint: magyar 155; magyar-német 88; magyar-tót 3. Nemzetiség szerint mind magyarok.

A könyvtárak szépen gyarapodtak. Az iskola évi bevétele beiratás és tandíjakból 1599 frt 30 kr. volt.

Értekezés: Mihez fogjon a leány a polgári iskola elvégzése után?

4. Az újvidéki magy. kir. állami polgári leányiskola tizenötödik értesítője az 1894—95. tanévről. Közzéteszi Nemessányi Adél igazgató.

Az igazgatói jelentés örömmel említi, hogy új, a célnak megfelelő épületbe költöztek. Ez azonban nem ment minden baj nélkül, az épület szeptemberre nem készült el; de azért a beiratásokat szeptember 13—15. között megtartották, de a tanítást csak novemberben kezdhették meg, akkor is csak nagy bajjal folytathatták, mert a termeket nagyon rosszúl fütötték, a mi minden esetre nagy baj; s akkor is az egészségügyi bizottság határozata értelmében naponkint a tantermekben csak 4 órán át lehettek, így az anyagot tetemesen meg kellett nyirbálni, ez egész április 1-éig tartott. Egész éven át 14 tanácskozmányt tartottak és 76 tárgyat intéztek el. A tanári karban változás történt, a mennyiben Patekné K. Anna a móri leányiskolához helyeztetett és helyébe Molnárné Jeszenszky Jolán ment. A növendékek több tanulmányi kirándulást tettek tanáraik vezetése mellett.

Az igazgató jelentése végén megemlékezik arról, hogy a polgári leányiskolát végzett növendékek a női rendeltetés szempontjából nem elég képzettek, a kellő képzettséget azonban nem a felsőbb leányiskola által véli elérni, hanem egy kézimunka-tanfolyam által, a melyben a IV. osztályt végzett növendékek még egy éven át 10 óra elméleti és 10 óra gyakorlati oktatásban részesülnének. A gyakorlati tárgy volna: 4 óra himzés, 2 óra fehérvarrás, 4 óra ruhavarrás és szabás, — elméleti tárgyak pedig lennének: művelődéstörténet, nevelés és lélektan, a világirodalom ismerete, újabb felfedezések a természettudományok terén, az emberi test boncz- és egészségtana, a háztartás tervszerű, gyakorlati vezetése, majolikafestés. Egy ily tanfolyam nagyon czélszerű lenne a vidéki polg. leányiskolák mellett.

A tanártestület 7 tagból állott, egy kivetelével a többi nő: Nemes-

sányi Adél igazgató, Bréger Adél, Fizély Julia, Molnárné Jeszenszky Jolán, Nagel Róza és Petrikné Anna.

Az intézetben iskolai takarékpénztár is van, most már tíz év óta. A tíz év alatt 1064 betevő 14483·48 frt tőkét gyűjtött, melynek kamatja 491·70 frt. A jelen tanév végén maradt betét 901·54 frt tőke és ennek kamatja 19·04 frt. Az iskola összes felszerelésének értéke 3694·75 frt.

Növendékek létszáma: 55+43+34+31=163. Vallás szerint: róm. kath. 41; gör. kel. 35; ág. ev. 17; ev. ref. 14; izr. 56.

5. A miskolczi m. kir. állami polgári fiú- és középkereskedelmi iskola, polgári leány és női kereskedelmi iskola s a polg. iskolával kapcsolatos ipartanműhely értesítője az 1894—95. iskolai évről, kapcsolatban a nevezett intézetek rövid történetével. Szerkesztette: Gálffy Ignácz igazgató.

Az igazgató 136 lapon számol be a polg. fiú és kereskedelmi iskoláról, a miket itt mellőzünk. A polgári leányiskoláról szóló részben először közölve van az iskolának 10 éves története.

Az 1894—95. tanévet szept. 1—3-ig beiratás- és 5-én tanítással kezdték meg és minden megszakítás nélkül folyt jun. 14-ig. A polgári leányiskolában tanítottak tizen, a következő nőkkel együtt: Alvinczíné sz. Eckensperger Irma, Czeglédyné sz. Kiripolszky Ludovika, Komáromyné sz. Kozma Jolán, Krizsanovszky Ilona, Némethy Piroska és Szücs Gézáné sz. Dévai Irma.

A növendékek létszáma: 62+55+55+23=195. Vallás szerint: róm. kath. 54; gör. kel. 2; gör. kath. 1; ág. ev. 18; ev. ref. 26; izr. 94. Anyanyelv szerint: magyar 182; német 13.

A női kereskedelmi tanfolyamnak 7 növendéke volt.

Megjegyzendő, hogy az értesítő milleniumra készült, azért igen terjedelmes 178 oldalra terjed; az iskola multjáról teljes tájékozást nyújt.

6. A czeglédi magyar kir. állami polgári fiú- és leányiskola huszonhatodik évi értesítője az 1894—95. tanévről. Közzéteszi: Elefánti József igazgató.

Az igazgatói jelentés örömmel említi a fokozatos létszám-emelkedést; így a leányiskolába 20 növendékkel több iratkozott be mint tavaly. A tanítást nagyban zavarta az, hogy még a mult tanév végén lemondott Kiss Mária helyébe csak október 15-én nevezték ki Doucha Szidoniát, a ki azonban egy hónap múlva lemondott s a helye még ma sincs betöltve, ez minden esetre nagy mulasztás a hatóság részéről.

Az egészségi állapotok kielégítők voltak, a városban fellépett járvány miatt nem kellett bezárni az iskolát. Örömmel említi a jelentés, hogy a legszükségesebb vegytani és természettani szerek és eszközök szereztettek. A leányiskolában a záróvizsgát jun. 20-án tartották meg.

A közös tanári testület 12 tagból állott a hitoktatókon kívül, a következőkkel: Cidicné Kövesdi Albertina, Heitler Laura, Paulovits Károlyné és Székelyné Galló Cornélia.

A tanulók létszáma: 42+36+18+16=112. Vallás szerint: róm. kath. 44; ág. ev. 9; ev. ref. 29; izr. 30. Helybeli 97; vidéki 15.

7. A komáromi m. kir. állami polgári leányiskola III. értesítője az 1894—95. iskolai évről. A gondnokság megbizásából kiadja Geöcze Sarolta igazgató.

A tanévet szept. 6-án nyitották meg s tanítottak jun. 15-ig, mikor a vizsgálatok kezdődtek.

A tanártestületben több változás történt: Petrasevich Irma a budapesti óvónőképezdéhez neveztetvén ki, helyére Bay Annát nevezték ki, ki azonban lemondott, azaz állását nem foglalta el, utóbb Kochlerné Ertl Arankát nevezték ki, ki állását október 7-én foglalta csak el; így természetesen egy hónapig a többinek kellett helyettesíteni, az iskola nem nagy előnyére. A tanártestület 11 rendes és 4 rendkívüli gyűlést tartott. A vallásos érzelmek fejlesztése végett a tanítást mindig imával kezdték és végezték. Az iskolának jégpályája is volt, nagy előnyére a test fejlesztésének. Az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanártestület 7 tagból állott — egy férfi, a többi nő — a hitoktatókon kívül. Geöcze Sarolta igazgató, Fülöp Viktória, Pöltzl Irma, Schlosser Hermin, Kochlerné Ertl Aranka és K. Ledermayer Ilona, ki a zenét tanította.

A növendékek létszáma: 65+43+33+32=173. Vallásra nézve: róm. kath. 67; gör. kel. 2; ág. ev. 10; ev. ref. 28; izr. 66. Helybeli 120; vidéki 53. Magyar 169; német 4.

Értekezés: A leány-gyermekek testi nevelése. Irta Geöcze Sarolta.

8. A kecskeméti államilag segélyezett polgári és elemi leányiskola XX. értesítője az 1894—95. iskolai évről. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató.

Az igazgatói jelentés szerint az 1894—95. évet nehéz körülmények között kezdték meg, mert: Ajer Mariska a győri áll. polg. isk. helyeztetett, ifj. Tóth István betegség miatt szabadságon volt, Szalontai Sándor ki 19 évig volt az iskola tanára, a helybeli reform. főgymn. választatott meg. Ilyen körülmények között csakugyan nehéz az iskolát megnyitni. Helyettesítőkép alkalmaztatott: Michailich Ida, kineveztetett Tóth Emilia a gyöngyösi polg. leányiskolától és Fülöp Juliska a kolozsvári felsőbb leányiskolától. A polg. leányiskolába tanítottak a következő nők: Dömötör Krisztina, Fülöp Juliska, Michailich Ida, Than Irma és Tóth Emilia.

A növendékek létszáma: 38+39+58+46+18=199. Az első párhuzamos volt. Vallás szerint: róm. kath. 97; ág. ev. 6; ev. ref. 43; izr. 53. Magyar 191; német 8.

A bánffy-hunyadi m. kir. állami polgári fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1894—95. tanévről. XXI. év. Szerkesztette Koleszár Lajos igazgató.

Az év ünnepélyes megnyitása szept. 10-én volt s a tanítás rendes menetét semmi sem zavarta meg, az egészségi állapotok kielégítők voltak. A tanár-testületben több változás történt, így a felső leányiskolaiak közül: Bartha Ágnes Somorjára helyeztetett, helyére Székely Malvin neveztetett ki. A felső leányiskolában tanítottak: Klaszterné-Égen Jolán, Székely Malvin és Szubotin Mária. A létszám a két osztályban együtt 26. Vallás szerint: róm. kath. 4; ev. ref. 18; izr. 4.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Hittig Lajos.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

† **Szarvas Gábor meghalt!** A magyar nyelv géniusza gyászol. A magyar nyelvtudomány legkitünőbb mívelője, a tiszta magyarság lánglelkű bajnoka, ki egy egész nemzedék magyarrá nevelésével szerzett nemzete előtt elévülhetetlen érdemet: nincs többé. Siratják őt mindazok, kiknek kedves, drága e szent haza nyelve, mindazok, kikre szellemének erejével közel és távol mint mester kihatott. És azok, kik benne nem csak mesterüket, hanem barátjukat is gyászolják, a fájdalom fokozott érzetével állják körül koporsóját. Mert nemcsak mint nyelvész volt ő nagy, az volt mint ember eszénél, jelleménél, erős egyéniségénél fogva. Nem lehetett csak félig szeretni. Lelkünk teljes bámulatára, egész tiszteletünkre, egész szeretetünkre volt méltó. Ezért borítja el lelkünket sírja mellett egészen a bánat, ezért érezzük magunkat egynek a fájdalomban megtört szívű özvegyével, kinek egyedüli vigasztalása csak az, hogy enyhíthette azt a hosszú, kínos szenvedést, melyre nézve megváltás volt a halál!

*

A nők gimnaziumi tanfolyama Lipcsében. Az «Allgemeine deutsche Frauenverein» az 1894. év husvétján érettségi vizsgálatra előkészítő tanfolyamot nyitott nők számára s az ügy élén Windscheid Katalin k. a. van, a ki a filologiai tudományok doktora. — E tanfolyamot 4 évre szervezték s csak oly nőket vesznek föl, a kik betöltötték életök 16. évét s a szükséges előismereteiket felvételi vizsgálattal igazolják. E tanfolyamon most a legidősebb nő 26 éves. — A tanfolyam heti 24 órában van megszabva s az órák ekképen oszlanak meg:

	1	2	3	4	5	6	7	8
	félév							
latin nyelv	5	5	5	5	5	5	4	4
görög nyelv	—	4	4	4	4	4	3	3
mennyiségtan	4	4	4	4	4	4	4	4
német nyelv	3	2	2	2	2	2	2	2
franczia nyelv	3	2	2	2	2	2	2	2
angol nyelv	3	2	2	2	2	2	2	2
földrajz	1	1	1	1	1	1	1	1
történet	2	2	2	2	2	2	2	2
természetrajz	2	2	—	—	—	—	—	—
természettan, vegytan, ásványtan	—	—	2	2	2	2	2	2
vallástan	—	—	—	—	—	—	2	2
	23	24	24	24	24	24	24	24

Megengedik, hogy a tanfolyamot olyanok is látogassák, a kik nem tanulnak az érettségi vizsgálat czéljából. Különösen a tanítónők hallgatnak előadásokat továbbképzésük szempontjából hetenként 8—10 órában. Minden tanuló kötelezi magát, hogy legalább egy évig tanul. A teljes tanfolyamban résztvevők fizetnek évi 240 márka díjat, a heti 10 órai tanfolyamban pedig évi 120 márkát. A teljes tanfolyam tanítástervе a következő:

I. év. 1. *Latin nyelv.* A rendes és rendhagyó alakok tana. A mondattan főbb szabályai. Olvasmányul: a gyakorlókönyv. Az utolsó évnegyedben Cæsar-nak «De bello gallico» czímű műve. Tankönyvek: Stegmann isk. nyelvtana; Kautzmann, Pfaff és Schmidt szerkesztette latin olvasó- és gyakorlókönyvének 1. és 2. része (sexta és quinta).

2. *Görög nyelv* a 2. félévben. A rendes alakok tana a verbis liquidis-t kizárva. Fordítások és olvasmányok Wesener görög nyelvkönyvéből. Gerth: görög nyelvtan.

3. *Mennyiségtan.* A betűszámtan négy alapmívelete. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel.

Bevezetés a mértanba. Geometriai mennyiségek s azok keletkezése. Egyenes vonal. Szögletek. Háromszög, négyszög és kör tana. Szerkesztési gyakorlatok s azok megoldására vonatkozó analitikai módszer. Tankönyvek: Bardey: számtani feladatok gyűjteménye és Mehler: elemi mennyiségtan főbb tételei.

4. *Német nyelv.* Hangtan, alaktan és mondattan bőven; szóbeli és írásbeli elemzés. Fogalmazványok, vázlatok készítése. Szavalatok, növendékek előadásai, irálytan, költészettan.

Német irodalomtörténet a legrégibb kortól a 13. század feléig.

5. *Franczia nyelv.* Alaktan ismétlése. A mondattanra vonatkozó gyakorlatok, fordítás, tollba mondás. Olvasmányok valamely író alkalmas műveiből. Irodalomtörténet: a legrégibb kortól a 16. század feléig. Tankönyvek: Plötz nyelvtana, és Plötz mondattani gyakorlatok.

6. *Angol nyelv.* A mondattannak és szótannak kiegészítése s ismétlése. Tollba mondás, fordítás. Könnyebb írók műveinek olvasása. Irodalomtörténet; a legrégibb kortól 1603-ig. Tankönyvek: Zimmermann nyelvtana és gyakorlatok.

7. *Történelem.* Görögök története. Rómaiak története 476-ig. Tankönyvek: Plötz: kivonat a történetből, Putzger: történeti atlasz.

8. *Földrajz.* Csillagászati földrajz elemei. Németország.

9. *Természetrajz.* Növénytan: a rendszer ismétlése. A növények boncztanára s élettanára vonatkozó legszükségesebb ismeretek.

Állattan: a főbb osztályok jellemző képviselői. Az állatok elterjedése a földön.

II. év. *Latin nyelv.* A főnévre s igére vonatkozó mondattan befejezése. Gyakorlókönyv, Cæsar. Cicero könnyebb műve.

A második félévben bevezetés a versmértékek ismeretébe. Ovidius válogatott művei, metamorphosák.

2. *Görög nyelv.* Verba liquida, a *mi* végzetű igék és verba anomala. A főnévre vonatkozó mondattan. Igeidők, igemódok. Olvasmány: Xenophon Anabasisa és Homér Odysséája.

3. *Mennyiségtan.* Aránylatok. Elsőfokú egyenlet több ismeretlennel. Hatványmennyiségek positif és negatif egész, — valamint törtszám

kitevővel. Képzetes és komplex mennyiségek, Másodfokú egyenlet egy ismeretlennel.

Sokszögű síkok összehasonlítása és átalakítása. A háromszögek hasonlósága. Harmonikus pontok és sugarak. Szerkesztési gyakorlatok. Sokszögek területének mérése. Az első év tankönyvei.

4. *Német nyelv.* Olvasmányok alapján nyelvtani s nyelvi ismeretek, fogalmazványok. Növendékek előadása. Irodalomtörténet 1300—1748-ig. Olvasmányok.

5. *Franczia nyelv.* Folytatása a nyelvtani s nyelvi ismereteknek kapcsolatban valamely író műveivel. Fogalmazványok. Beszédgyakorlatok. Irodalomtörténet: a 16. század közepétől 1700-ig. Olvasmányok. Az első év tankönyvei.

6. *Angol nyelv.* Folytatása a nyelvtani s nyelvi ismereteknek, kapcsolatban valamely író műveivel. Fogalmazványok. Beszédgyakorlatok. Irodalomtörténet: 1603-tól a 18. század közepéig. Olvasmányok. Az első év tankönyvei.

7. *Történet.* A középkor története 1517-ig. Az első év tankönyvei.

8. *Földrajz.* Európa többi állama. Világrészek.

9. *Természettudomány.* Vegytan alaptörvényei. Nevezetesebb ásványok. Természettan. Testek általános tulajdonságai. Mágnesség. Dörzsölő villamosság.

III. év. 1. *Latin nyelv.* Mondattan befejezése, vonatkozással az igének idejére, módjára. Nyelvtani s irálytani ismeretek. Cicero, Livius, Ovid, Vergil.

2. *Görög nyelv.* Az ige idejére s módjára vonatkozó ismeretek kibővítése. Az olvasmány kapcsolatán mondattani irályismeretek. Olvasmány: Xenophon Hellenicája. Lysias. Plato könnyebb párbeszédei. Herodot. Homer Odysséája és Iliása.

3. *Mennyiségtan.* Másodfokú egyenlet egy és két ismeretlennel. Logarithmusok. Elsőfokú számtani sorok. Mértani sorok.

A kör számításai. A sík trigonometriája és goniometria. A stereometria eleje.

4. *Német nyelv.* Versmértékek. Német művészet történeti áttekintése. Fogalmazványok. Növendékek előadásai. Irodalomtörténet: 1748-tól 1832-ig. Olvasmányok.

5. *Franczia nyelv.* Nyelvtani és nyelvi tanulmányok. Irodalomtörténet: 1700-tól 1830-ig. Olvasmányok.

6. *Angol nyelv.* Nyelvtani és nyelvi tanulmányok. Irodalomtörténet: a 18. század közepétől 1830-ig. Olvasmányok.

7. *Történet.* A reformáczió kezdetétől I. Fridrik haláláig (1713).

8. *Földrajz.* A természettani földrajz főbb tételei.

Egyes fontos földrajz helyek és fogalmak ismertetése, földrajzi idő. Alpok, Középtenger, német koloniák stb.

9. *Természettudomány.* Természettan: galvánáram. Hőtan. Mechanika. A hullámtan főbb tételei.

IV. év. 1. *Latin nyelv.* Ismétlés s a nyelvi tanulmányok mellett a régiségek tana, irodalom és művészet története. Tacitus. Horácz.

2. *Görög nyelv.* Nyelvtan ismétlése. Az olvasmánynyal kapcsolatban mondattani ismeretek és fogalmazás. Olvasmányul Demosthenes, Plato, Thukidides, Sophokles, Homeros Iliása.

3. *Mennyiségtan.* Kamatos kamat- és renteszámítás. Binom-tétel. Funkcziók.

Stereometria, a gömb felülete, különös tekintettel a mennyiségtani földrajzra. Kúpmetszetek. Koordináták.

Algebrai analysis. A mennyiségtan ismétlése s az ismeretek csoportosítása.

4. *Német nyelv.* Nyelvtani s nyelvi ismeretek ismétlése, fogalmazványok. Növendékek előadásai. Lélektan és logika alapelvei. Irodalomtörténet: 1832-től a jelenkorig. Olvasmányok.

5. *Franczia nyelv.* Német író műve francziára fordítva. Synonimia rendszere. Irálytan. Növendékek előadásai. Irodalomtörténet: 1830-tól a jelenkorig. Olvasmányok.

6. *Angol nyelv.* Német író műve angolra fordítva. Synonimia rendszere. Irálytan. Növendékek előadásai. Irodalomtörténet: 1830-tól a jelenkorig. Olvasmányok.

7. *Történet.* A 18. és 19. század története 1870/71-ig.

8. *Természettudomány.* Hangtan. Fénytan.

9. *Vallástan.* Vallástani tételeknek, erkölcsi mondásoknak és énekeknek ismétlése. Az új testámentomból vett olvasmányok magyarázata. Egyháztörténet.

Minden tanév végén vizsgálatot tartanak, a hol jelen van a kollegium tanárkara. Az érettségi vizsgálatot pedig a fiúk gimnáziumában fogják letenni.

Kezdték a tanfolyamot 1894-ben husvétkor 10 tanulóval, a kik közül mint oda nem való kimaradt 1, a többi 9 mint másodéves folytatja tanulmányait; ezekhez újabban még 3 csatlakozott, a kik az első év ismereteit magánúton elsajátították. Az idén első évesek 10-en vannak.

E teljes tanfolyammal *párhuzamosan* életbe léptetnek az 1896. évben egy 3 évre terjedő pedagogiai tanfolyamot azok számára, a kik érettségi vizsgálatot tesznek ugyan, de nem mennek egyetemre, hanem a tanítónői pályára lépnek. Ezek közül kerülnének majd ki a leendő *vezető-tanítónők.*

Az említett Windscheid k. a. nemcsak élén áll az ügynek mint igazgatónő, hanem tanítja a modern nyelveket s pedagogiát. A tanfolyam évi jelentésében nagy elismeréssel szól e «nődiákok» szorgalmáról s tehetségéről, s legnagyobb eredményül tudja be, hogy a növendékek nem erőltetik meg magukat egészségük és fejlődésük rovására.

Erről referál nekünk a «Zeitschrift für weibliche Bildung» czímű folyóirat.

Mi, a kik a művelt nyugatot tanulmányutainkon felkeressük s az ott lelt reformeszmékkel serkentjük parlagon heverő erőinket: e czikkből is levonhatjuk a viszonyainkra vonatkozó következtetéseket.

Buzdító példát láthatunk a lipcsei tanfolyamban, melyet *körülményeinkhez mérten* átalakíthatunk. Szükségünk lesz rá mihamar; mert az egyetem nagylelkü határozata megnyitja ugyan a nők előtt az egyetemet, de az érettségi vizsgálat letevésére szükséges ismeretek megszerzésére még hiányzik az alkalom.

Nálunk a magyar nyelvi és irodalmi ismereteken kívül tanítani kellene feltétlenül a latin és görög nyelveket; a modern nyelvek közül

kettőt-kettőt tetszés szerint kombinálva a franczia, angol, olasz és német nyelvek közül. A természettudományi és mennyiségtani ismeretek szerzése végett nagy súlyt fektetnék az olasz nyelvre.

Ne szabjuk meg felvételi feltételül a 16 éves kort, érjük be a 14 év minimumával; azaz e tanfolyam folytatását képezhetné a polg. iskola (illetőleg felsőbb leányiskola) 4-ik osztályának.

Nehogy azonban a konzervatif érzelmeket táplálók körében félreértésre adjak alkalmat, fel kell tételeznem. hogy e tanfolyamokat csak azok látogatnák, kiknek határozott szándéka az, hogy az érettségi vizsgálatot sikerrel megállják. Nem volna tehát értelme annak, hogy boldog-boldogtalan kiszorítsa helyéből azt, ki tehetségesebb nálánál s kiről családja nem gondoskodhat ez idő szerint természetesebb módon. Társadalmunk kivételes nőtagjai keresnék fel a tanfolyamot, nem pedig leányaink nagy tömege és a szükségben szenvedőket anyagi gondjaiktól társadalmi úton fel lehetne menteni.

Szerzett ismereteik révén nagy könnyűséggel s rövid idő alatt tehetnének érettségi vizsgálatot az elemi és polg. isk. tanítónői oklevéllel bírók, sőt a polg. isk. tanítónők a latin és görög nyelv pótlására szorítkozhatnának. Amire már eddig is volt példa.

Végül ama kérdést illetőleg, hogy ki legyen ily tanfolyam létrehozója, csak azt felelhetem: ne habozzunk sokáig, hanem ott keressük az eszközöket, a hol vannak s a hol készséggel adják és hálával fogadhatnók, ha a tudományt és ismeretet terjesztő «Szabad Lyceum» társaság ily feladat megoldására vállalkoznék. K. E.

*

A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus összes ülésének tételei. A rendező bizottság nagy buzgalmat fejt ki a kongresszus sikerülése érdekében. A szeptemberi rendező bizottsági ülésben dr. Beke Manó előterjesztette a kongresszus tételeit. A tételek megválasztásában az a főelv vezérelte, hogy a kitűzött kérdések a nagy közönséget is érdekeljék s így általános érdekűek legyenek. A kongresszust 5—6 napra tervezi. Délelőtt folynának az összes-ülések, míg délután a szakosztályok tanácskoznának.

Az első nap tárgyai volnának: a megnyitó, az üdvözlések és egy nagyjelentőségű tétel megbeszélése: Az egységes nemzeti közoktatás szervezete. A mennyiben ez a tétel az első napon nem volna letárgyalható: a második nap tárgysorozatába is felveendő. Ezen kívül a 2-ik nap tétele a következő: «Az erkölcsi és hazafias nevelés az iskolában». A 3-ik nap tételei: 1. Az iskolai adminisztráczio kérdése és 2. A tanárság és tanítóság társadalmi állásának ügye. A 4-ik nap tételei: 1. A leányok oktatásának reformja és 2. A közoktatás kiterjesztése a nép minden rétegére. Az 5. nap tételei: 1. Az emberbaráti intézetek ügye és 2. A kongresszus maradandó emlékei. (Tanitóház, a magyarországi tanítóegyletek szövetsége.)

Beke tervezete általános tetszésben részesült. Mindamellett dr. Berzeviczy Albert indítványára a rendező bizottság a tételeket kivánná megállapitani. hogy az összes ülések tárgyköre nagyon szét ne terjedjen, nehogy a szakosztályok működése iránt a figyelmet lankaszsza. Az összes ülések tehát csak olyan tételekkel foglalkozzanak, a melyek alkal-

masak arra, hogy az összes tanítókat és tanárokat érdekeljék. A többi, jelentős tételt a szakosztályok körébe kell juttatnunk. E végből szükségessé vált a tárgysorozatot revizió alá venni. Ehez képest a rendező bizottság azt határozta, hogy három összes-ülés lesz, t. i. az első, a harmadik és az ötödik napon. A 8 tétel revizió alá kerül. Ezt a munkát egy bizottság végzi, mely előadókról is gondoskodik. A bizottság tagjaiul kiküldettek: dr. Berzeviczy Albert, dr. Heinrich Gusztáv, dr. Beke Manó, dr. Alexander Bernát, dr. Gyulai Béla, György Aladár, Nagy László és Péterfy Sándor. A nevezett bizottság dr. Berzeviczy Albert elnöklete alatt tartott későbbi ülésében a következő tételekben állapodott meg:

I. Tétel. Az egységes nemzeti közoktatás.

E tétel keretében tárgyaltatnának általánosságban a különböző köznevelési intézetek tanulmányi és közoktatási tekintetben, a köznevelési intézeteknek egymással és a szakiskolákkal való szerves összefüggése; különösen pedig: a népnevelési törvény revisiójának alapelvei, a középiskolai törvény revisiójának alapelvei, kapcsolatban az egységes középiskola kérdésével, a szakoktatásnak lehetőleg egységes pædagogiai elvek szerint a szocziális igényeknek megfelelő tervszerű fejlesztése, a felsőbb oktatási intézetek kapcsolatba hozása, az egyetemek szaporításának és az egyetemi oktatás nagyobb nyilvánosságának ügye, a nőnevelés alapkérdései kapcsolatban a nők foglalkozási körének kibővítésével s végre az összes köznevelő intézetek tanítói és tanárai képzésének alapelvei.

II. Tétel. Állam és iskola. Társadalom és iskola.

E tétel keretében tárgyaltatnék általánosságban: az állami befolyás emelésének ügye és a társadalom és iskola egymáshoz való viszonya és egymásra való kölcsönhatása; különösen pedig: az iskolák egységes felügyeletének, a szakfelügyelet és az iskolák vezetésének ügye, az autonom iskolai hatóságoknak és az államkormánynak viszonya, az iskolaügy haladásának biztosítására szolgáló intézmények (közokt. tanács, szaksajtó, egyletek, testületek), a közoktatás kiterjesztésére szolgáló intézmények (szabad lyceum, university extènsion, munkásoktatás, népkönyvtárak, népházak), a tanárok és tanítók egységes szolgálati viszonyának ügye, a tanárok és tanítók társadalmi állásának emelésére irányuló intézkedések.

Indítvány a tanítószövetség, a tanítók háza és az egységes tanítói elnevezés ügyében.

III. Tétel. Az iskola belső életének szervezete.

E tétel keretében tárgyaltatnék általánosságban: az iskolai tudományos oktatás, a testi, az erkölcsi és hazafias nevelés főbb elvei, a tanítás konczentrációjának ügye, az erkölcsi nevelés a tanítással és az iskolai élet egyéb momentumaival kapcsolatban; különösen pedig: az internátusok ügye, a testi nevelés, az iskolai és nemzeti ünnepélyek, a kirándulások különösen az iskolai és hazafias nevelés szolgálatában.

Kitetszik ebből, hogy a rendező bizottság által elfogadott revideált tételekben a nőnevelés kérdése szűkebb térre szorult ugyan, de teljesen ki nem maradt. Sőt mint értesültünk, a kongresszuson külön nőnevelési szakosztály fog létesülni, melynek elnökeül az előkészítő bizottság gróf Csáky Albinné úrnőt, a «Mária Dorothea Egyesület» elnöknőjét szándékozik felkérni.

*

Statisztikai adatok a főváros tanügyi kiadásának gyarapodásáról. Az 1895. év nyarán összesen 163 tanerőt választott meg különféle iskoláihoz Budapest székesfőváros hatósága, azaz: a) *3 felső kereskedelmi isk. igazgatót,* kiknek összesen évi törzsfizetése 6000 frt, igazgatói általánya 600 frt, átmeneti pótléka 200 frt, lakásbére 600 frt; megelőző működésében volt 2 polg. isk. igazgató és 1 polg. isk. tanító; b) *20 felső kereskedelmi isk. tanárt,* kiknek összesen évi törzsfizetése 31100 frt, átmeneti pótléka 500 frt, lakásbére 9330 frt; megelőző működésében volt 17 polg. isk. tanító, 1 gimnáziumi tanár, 1 vidéken működött tanár és 1 árvaszéki fogalmazó; c) *4 polgári isk. igazgatót,* kiknek összesen évi törzsfizetése 6800 frt, igazgatói átalánya 800 frt, korpótléka 600 frt, lakásbére 2040 frt; megelőző működésökben polgári isk. tanítók voltak; d) *8 polgári isk. tanítót,* kiknek összesen évi törzsfizetése 9000 frt, lakásbére 2700 frt; megelőző működésében volt 4 óradíjas polg. isk. tanító és 4 elemi isk. tanító; e) *5 polgári isk. tanítónőt,* kiknek összesen évi törzsfizetése 5600 frt, lakásbére 1680 frt; megelőző működésében volt 1 óradíjas polg. isk. tanítónő s 4 elemi isk. tanítónő; f) *5 elemi isk. igazgató-tanítót,* kiknek összesen évi törzsfizetése 7000 frt, igazgatói átalánya 500 frt, lakásbére 1260 frt; megelőző működésükben elemi isk. osztály- és vezetőtanítók voltak; g) *35 elemi isk. osztály-tanítót,* kiknek összesen évi tözsfizetése 21000 frt, lakásbére 7000 frt; megelőző működésében volt 25 elemi isk. segédtanító, 1 szeretetházi tanító, 7 megbízott tanító és 2 vidéki tanító; h) *32 elemi isk. osztály-tanítónőt,* kiknek összesen évi törzsfizetése 19200 frt, lakásbére 6400 frt; megelőző működésében volt 24 elemi isk. segédtanítónő, 3 megbizott tanítónő, 1 polg. isk. óraadó-tanítónő, 1 budapesti állami isk. tanítónő, 1 vidéki tanítónő és 2 okl. tanítónő; i) *27 elemi isk. segédtanítót,* kiknek összesen évi törzsfizetése 16200 frt, lakásbére 1620 frt; megelőző működésében volt 23 megbízott, 2 árvaházi, 1 szeretetházi és 1 vidéki tanító; j) *24 elemi isk. segédtanítónőt,* kiknek összesen évi törzsfizetése 14400 frt, lakásbére 1440 frt; megelőző működésében volt 12 megbizott, 1 vidéki és 11 okl. tanítónő.

E 163 megválasztott tanerő összes évi törzsfizetése 136,300 frt, igazgatói átalánya 19000 frt, korpótléka 600 frt, átmeneti pótléka 700 frt, lakásbére 31010 frt. Tehát e tanerők egy évi összes illetményei 170510 frt, mely összeget a hatóság ez év szeptember elejétől számít és folyósít.

A törzsfizetésekből azonban levon a pénztár 20 hó alatt 30%-os és 10%-os nyugdíjjárulék czímén összesen 7430 frtot.

*

Egy főv. tanítónő jubileuma. Az I. ker. Attila-u. iskola tantestülete e hó 15-én üdvözölte tanítói működésének 25 évfordulója alkalmából Schischka Jenőnét szül. Micsinyey Herminát. Ő volt az elsők egyike, kik a nők közül Buda városában mint tanítónők alkalmazást nyertek. — Az ünnepeltet a testület felkereste az osztályában s a gyermekek előtt lendületes szavakban tolmácsolta Patacsics János, igazgató-tanító a kartársak jó kívánatait. Az ünnepély első részét egy gyermekleány felköszöntője rekesztette be. Ugyanaz nap délutánján egy kis banketre jött össze a testület, hol a jubilánst a «Népnevelők Budapesti Egyesülete» nevében Hajós Mihály üdvözölte. Jó kívánatait kifejezte

még a krisztinatéri iskola tantestülete, valamint a Budapesti (budai) Tanítóegylet is, melyekhez mi is örömmel csatlakozunk, kívánván a derék kartársnőnek jövendő működéséhez minél több örömet, erőt, kedvet és kitartást. (Népnevelők Lapja.)

*

Polg. iskolai tanítónőképesítési vizsgáló bizottság. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter a budapesti angolkisasszonyok róm. kath. polgári iskolai tanítónő-képző intézetéhez 48.600/1895. számu rendeletével a vizsgáló-bizottságba öt évre kinevezte társelnökökké: Dr. Komlóssy Ferencz kanonok, főtanfelügyelőt és dr. Verédy Károly kir. tan., fővárosi kir. tanfelügyelőt; alelnökké Almássy Máriát, a bpesti angol kisasszonyok főnöknőjét; miniszteri biztosokká a különböző szakcsoportokhoz: Ponori Tewrewk Emil egyet. tanárt, dr. Kondor Gusztáv egyet. tanárt, Bogisich Mihály prépost-plébánost, dr. Ötvös József iskola-orvost és özv. Nendtwichné Hoffmann Jolánt.

*

Tanítónő az iskolaszéki tagok között. A fővárosi VI. kerületi iskolaszék tagjai közé okt. 21-én az érsek-utczai iskola értekezleti termében tartott tantestületi választó gyűlésen egy nőt választottak meg a fővárosi tanítók. E kitüntetett nő Kempelenné Kovács Sarolta, fővárosi tanítónő, kit kitünő tanítónői tulajdonai mellett, főként a fővárosi tanítók egyesületi életében kifejtett élénk tevékenysége miatt becsültek nagyra. Örvendünk a tanítónők eme térfoglalásának és szívünkből kívánjuk, hogy Kempelenné, ki mint tanítónő oly nagy népszerűséget tudott kivívni magának: váljék mint iskolaszéki tag is díszére nemének.

*

A Mária Dorothea Egyesületben az új tanév beálltával megkezdették az egyesület gyarapítására és felvirágzására czélzó szorgalmas munkát. Az egyesület igazgatósága október 8-án tartott ülést, melyen számos, főként a «Tanítónők Otthonára» és az egyesület anyagi életére vonatkozó ügyet tárgyaltak. A *tanítónői szakosztály* október 12-én tartotta ülését, igen gazdag és váltózatos műsorral. Az ülés első tárgyaként felolvasták Csiky Kálmánné úrnőnek, folyóiratunk mai számában közölt meleghangú megemlékezését, Veres Pálné született Beniczky Herminá-ról. Ezt Schön József előadása követte a «jenai szünidei kurzusról». Majd a «II. egyetemes tanügyi kongresszus»-on való részvétel módozatainak megbeszélése következett. Hosszabb vitát idézett elő Thuránszky Irénnek, az ezen ügyben kiküldött bizottság elnökének, irásbeli jelentése, ki a kongresszus alkalmával tartandó ülésekre a bizottság nevében tételeket ajánlott. A szakosztály végre abban állapodott meg, hogy bevárja a kongresszus rendező bizottságnak idevonatkozó intézkedéseit. Az ajánlott tételeket sorban a szakosztályi ülések napirendjére tűzik ki, hogy az eszmék tisztázásához hozzájáruljanak, s a kongresszus ideje alatt korábbi megállapodásaikhoz képest lehetőleg népes és érdekes tárgysorral

biró szakosztályi ülést tartanak. Az ülés napirendjére tűzött eme tétel: A «leányok ismétlőoktatása», az idő előhaladottsága miatt tárgyalni már nem lehetett, s így Neuwirth Paula k. a. előadása elmaradt. Az ülés végén jelentette még az elnök, hogy Fodor Janka (az Otthonban elhunyt vak tanítónő) dolgozatai az egyesület kiadásában megjelentek s a titkári hivatalban, vagy a szakosztályi ülések alkalmával 1 frtért megszerezhetők. Megszerezhető ez úton 1 koronáért a «Nőkérdés» című emlékfüzet is, melyet az egyesület elnöknője, gr. Csáky Albinné úrnő az egyesület 10 éves jubileuma alkalmával szerkesztett. — A szakosztály által kitűzött irodalmi pályázat, melyen a kézimunkaoktatás volt tételül kijelölve, ez ideig meddő maradt, szomorú tanúságául annak, hogy a kézimunkaoktatással foglalkozó tanítónőink a munkatanítás elméletével nem foglalkoznak. *A szakosztály elnöksége a beküldési határidőt január 31-ikéig meghosszabbítja.* A pályázati feltételek folyóiratunk 1894 márciusi számában voltak közölve.

*

A «Szabad Lyceum» előadásai. A «Szabad Lyceum» ez évre is kiadta már előadásainak programmját, mely programm fényes bizonyítékát szolgáltatja, hogy közmívelődésünk emelésében a «Szabad Lyceum» nagy fontosságú tényező lett. Olvasóink bizonyára örömmel hallják, hogy *dr. Alexander Bernát* ismét tíz előadás tartására kötelezte magát. Reményünk van arra, hogy ez előadásokat ismét megörökíthetjük folyóiratunkban. A gondosan megválogatott előadások mindenikét a legkiválóbb szakemberek adják elő. Két tárgyból különösen *a nők számára* rendezett osztálytanítás van: a latin nyelvből (előadja: dr. Waldapfel János) és az algebrából (előadja: dr. Beke Manó). Ez előadások nagy jelentőségét azt hiszem, leginkább azon anyák fogják méltányolni, kiknek gymnasiumba járó, s otthon a mama segítségére szoruló fiuk van, de nagy jelentőséggel fognak bírni ez előadások az érettségi vizsgálat letevésére készülő s egyetemi tanulmányokra törekvő fiatal nőkre nézve is. Épen ezért hiszszük, hogy ez előadások nagy látogatottságnak fognak örvendeni.

IRODALOM.

EGYETEMES ISMERETEK TÁRA. 1 kötet. Astronomia. Az égi testek mozgásainak és fizikai tulajdonságainak ismertetése. Irta *Polikeit Károly* tanár.

A pozsonyi Stampfel könyvkiadó-czég «Egyetemes ismeretek tára» czímen sorozatos vállalatot indít meg, mely apró kötetkékben a tudomány, művészet, ipar, kereskedelem stb. minden ágára kiterjeszkedve, idővel kézi encyklopediává akar fejlődni.

A vállalat mindenesetre életrevaló; értékét természetesen majd az határozza meg, milyen műveket bocsát az olvasóközönség rendelkezésére.

Az előttünk fekvő első kötet, mely *Polikeit* pozsonyi tanár tollából ered és az astronomiát tárgyalja, e tekintetben eléggé biztató. Szerző aránylag igen szűk helyen (141 kis nyolczadrész oldalon) igen sokat nyújt olyanoknak, kik régebben tanult, de talán már elfelejtett dolgokat aránylag rövid idő alatt, nem nagy fáradsággal és összefüggésben akarnak átolvasni, hogy az ég mindennapi tüneményeiről, az időszámításról, az égi testek tulajdonságairól tájékozódást szerezzenek. A könyv két részből áll. Az első rész sorra veszi az éggömb naponkénti látszólagos mozgásából, a föld, hold és többi bolygó valóságos mozgásaiból eredő tüneményeket, a földön és égboltozaton való tájékozódást, az időmérést, — szóval az elméleti astronomia kérdéseit és egyszerű, keresetlen, de világos nyelven tárgyalja a nagy anyag lényegét. A második rész az égi testek fizikai alkotásával, azok fölületével, csoportosulásával stb. foglalkozik és mindenütt figyelemmel kiséri az újabb kutatások eredményeit. Az egész kis könyv alkalmas arra, hogy az astronómia iránt érdeklődést keltsen és megérdemli, hogy mennél többen olvassák.

Csemez József.

*

Ugyanezen kiadásban megjelent: *A szervetlen chémia rövid összefoglalása.* Irta Dr. *Asbóth Sándor.* Ára 2 korona.

*

TEST- ÉS EGÉSZSÉGTAN tanító-, tanítónő-, óvóképezdék és a művelt közönség használatára irta dr. *Schermann Adolf*. Ötödik javított kiadás. Budapest, 1896. Révai testvérek kiadása. Ára ?

A szerző ezen 172 oldalra terjedő könyvéhez irt előszóban ezeket mondja: «Azon voltam, hogy munkám szűk keretébe mindazon egészségi tudnivalók felvétessenek, melyek a nevelésre általában szükségesek és így útmutatásul szolgálhatnak ezen irányban a szülőknek, a kisdednevelőknek és tanítóknak. De felveendőknek tartottam azon eljárási módozatokat is, melyek az életmentésre vonatkoznak».

E kitűzött czélját úgy iparkodik elérni a szerző, hogy sorban tárgyalja az emberi testet alkotó egyes rendszereket és szerveket — még pedig nemcsak szerkezetük, hanem működésük szerint is. Rámutat minden egyes rendszernél és szervnél azon okokra, melyek akár azon testrész rendes szerkezetében, akár annak működésében rendellenességeket képesek létrehozni; s egyuttal némi útmutatást nyújt ez okok elhárítására. Figyelemre méltatja továbbá a természetnyujtotta tápláló anyagokat chemiai alkatuk és tápláló értékük szerint. Végre szól a segélynyujtásról mérgezéseknél, sérüléseknél s egyéb rögtön támadt életveszélyeknél; a fertőző betegségekről és a lakás czélszerű berendezéséről. Az egész könyv kiállítása csinos, ábrái tiszták, nyelvezete egyszerű s könnyen érthető; csak kár, hogy ily kifejezések: *villany, mireny, mákony, sajtanya* stb. még a mostani kiadásból sem maradtak ki. R.

*

«MÓKA BÁCSI MESÉS KÖNYVE», Budapest Singer és Wolfner kiadása. Ára ?

Külső alakja ízléses, tetszetős, csinos képekkel ellátott és szép nyomású.

Tartalomra nézve igen dús, t. i. 27 szebbnél szebb mesével, melyeknek czíme is már fölébreszti a gyermekek érdekeltségét és leköti figyelmöket.

A mesék tárgya, bár néhány már nem is egészen új, a gyermek kedélyét, érzületeit nemesítő hatásuak s fantáziájokat helyes körben, térben tartva, holmi rémképek alkotásától mentek.

Mind eme jeles tulajdonságoknál fogva e mesekönyv igen melegen ajánlható 7—12 éves gyermekkel biró családnak, valamint gyermekbarátnak mesék gyűjtése szempontjából. *Egan Luiza.*

*

Vörösmarty összes költeményeinek teljes kiadását kaptuk a Franklin-Társulattól új és igazán hallatlanul olcsó kiadásban. 1500 oldalra terjedő két vaskos kötetben, díszes vászonkötésben jelent meg ez a nép-

szerű kiadás, melynek ára csak 5 frt. Lassan-lassan a magyar írók is meg lesznek szerezhetők olcsó pénzen. Legelőbb Petőfi 1 frt 50 kros kiadása jelent meg. Ezt követte a 2 frtos Tompa s most harmadiknak csatlakozik hozzájuk az 5 frtos Vörösmarty. Látni való ebből, hogy csak egy kis bátorság kell hozzá, a magyar remekírókat nagy példányszámban, de olcsón adni a közönségnek s a számítás bevág. Könnyen megjósolható, hogy úgy a mint Petőfi ez olcsó kiadása tízezreknél forog közkézen, el fognak terjedni Tompa és Vörösmartynak eme tetszetős és olcsó kiadásai is, s így tán nincs messze az az idő, hogy ott fogjuk találhatni magyar remekíróinkat a kunyhókban is. Ugy Vörösmarty, mint Tompa ez olcsó kiadásai kaphatók minden könyvkereskedésben vagy a Franklin-Társulat kiadásában Budapesten.

*

Ugyancsak a Franklin-Társulat kiadásában megjelenő «Olcsó Könyvtár» következő füzeteit is vettük.

Balzac Honoré elbeszéléseiből. Francziából fordították *Béri Géza* és *Béri Gyula.* (Olcsó könyvtár 346. sz.) Ára 50 kr.

*

La Rochefoucauld gondolatai. Fordította *Béri Gyula.* (Olcsó könyvtár 347. sz.) Ára 40 kr.

*

Guizot, a democratia Franczia országban. Ford. *Kohlbauer Ferencz.* (Olcsó könyvtár 348. sz.) 20 kr.

*

Mozart prágai utazása. Irta *Mörike Ede.* (Olcsó könyvtár 350. sz.) 20 kr.

A német elbeszélő költészet egyik gyöngye, mely már megjelenésekor (1856) osztatlan tetszésben részesült. Az előadás finomsága, az érzelem mélyéből fakadó humor, de különösen Mozart megragadó, költői vonásokban gazdag jellemzése teszik e bájos elbeszélést a költészet egyik el nem évülő remekévé.

*

Carlyle. Scott Walter. Fordította *Baráth Ferencz.* (Olcsó könyvtár 351. sz.) Ára 20 kr.

*

Freemann Edward: A történelem tanulmányozásának módszerei. (Olcsó könyvtár 352. szám.)

*

Lescaut Manon és Des Grieux lovag története. Irta *Prévost* abbé. Sainte-Beuve bevezetésével francziából fordította *Visi Imre.* (Olcsó könyvtár 353. sz.) 50 kr.